

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Veronika Kršková, DiS.

Vliv volnočasových aktivit na výskyt rizikového chování žáků 2. stupně
základní školy

Olomouc 2021

vedoucí práce: Mgr. Tereza Buchtová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala zcela samostatně a veškerou použitou literaturu a ostatní zdroje uvádím v seznamu citované literatury.

V Olomouci dne 7. dubna 2021

Bc. Veronika Kršková, DiS.

Poděkování

Děkuji Mgr. Tereze Buchtové, Ph.D. za její podněty a rady, které mi jako vedoucí mé diplomové práce poskytovala při jejím zpracování. Dále děkuji ředitelům, učitelům a žákům základních škol, v nichž jsem prováděla výzkum pro tuto práci a v neposlední řadě celé své rodině za podporu.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Veronika Kršková, DiS.
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Tereza Buchtová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Vliv volnočasových aktivit na výskyt rizikového chování žáků 2. stupně základní školy
Název v angličtině:	Influence of leisure activities on the occurrence of risky behaviour by secondary school pupils
Anotace práce:	Tématem diplomové práce je vliv volnočasových aktivit na výskyt rizikového chování žáků 2. stupně základní školy. Práce je zaměřena na volnočasové aktivity, vybrané formy rizikové chování a starší školní věk. Diplomová práce se dělí na část teoretickou, která se zabývá pojmy jako volný čas, volnočasové aktivity, rizikové chování, starší školní věk, dospívání a část empirickou, jež popisuje kvantitativní výzkum s cílem zjistit, zdali mají volnočasové aktivity vliv na výskyt rizikového chování žáků 2. stupně základní školy. Součástí jsou výsledky výzkumu a diskuze.
Klíčová slova:	volný čas, volnočasové aktivity, rizikové chování, starší školní věk, dospívání
Anotace v angličtině:	The topic of the diploma thesis is the influence of leisure activities on the occurrence of risky behavior of primary school pupils. The work is focused on leisure activities, selected forms of risky behavior and older school age. The diploma thesis is divided into a theoretical part, which deals with concepts such as leisure, leisure activities, risky behavior, older school age, adolescence and an empirical part, which describes quantitative research to determine whether leisure activities affect the occurrence of risky behavior of students 2 primary school degree. Research results and discussions are included.
Klíčová slova v angličtině:	leisure time, leisure activities, risky behavior, older school age, adolescence
Přílohy vázané v práci:	Příloha 1: Průvodní dopis a nevyplněný dotazník
Rozsah práce:	88 stran
Jazyk práce:	český jazyk

Obsah

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1 VOLNÝ ČAS	10
1.1 Historický vývoj volného času	10
1.2 Definování volného času	11
1.3 Funkce volného času	12
1.3.1 Výchovně-vzdělávací funkce.....	12
1.3.2 Zdravotní funkce.....	12
1.3.3 Sociální funkce	13
1.3.4 Preventivní funkce	13
1.4 Prostředí a zařízení pro volný čas.....	13
1.5 Vybrané druhy zařízení pro volnočasové aktivity	14
1.5.1 Školní klub.....	15
1.5.2 Středisko volného času	15
1.5.3 Základní umělecká škola	15
1.5.4 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.....	16
1.5.5 Organizace nekomerčního sektoru.....	16
1.5.6 Církev a náboženské společnosti	16
2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ.....	17
2.1 Výklad pojmu a definice.....	17
2.2 Vybrané formy rizikového chování.....	19
2.2.1 Záškoláctví.....	20
2.2.2 Alkohol	21
2.2.3 Kouření	22
2.2.4 Marihuana	24
2.2.5 Jiné návykové látky	25
2.2.6 Nadměrné užívání a závislost na internetu	26
3 CHARAKTERISTIKA STARŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU.....	31
3.1 Období dospívání.....	31
3.2 Faktory působící na dospívajícího	32
3.2.1 Rodina.....	32
3.2.2 Výchovné a vzdělávací instituce.....	33
3.2.3 Vrstevníci.....	33
3.2.4 Média	33

3.3 Rizikový vývoj v dospívání.....	34
II. EMPIRICKÁ ČÁST	35
4 VLASTNÍ VÝZKUM.....	36
4.1 Základní informace a téma výzkumu	36
4.2 Hlavní cíl výzkumu	36
4.2.1 Dílčí cíle výzkumu.....	37
4.2.2 Výzkumné otázky	37
4.2.3 Hypotézy výzkumu	37
4.3 Metody výzkumu.....	38
4.4 Výběr výzkumného vzorku	38
4.5 Podmínky pro výzkum	38
4.6 Realizace výzkumu.....	39
4.7 Harmonogram zpracování kvantitativních dat	39
4.8 Zjištěná data.....	40
4.9 Testování hypotéz.....	61
4.10 Diskuze a závěry.....	74
4.11 Zhodnocení aktuálního stavu zkoumané problematiky diplomové práce	77
ZÁVĚR	78
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	80
SEZNAM GRAFŮ.....	86
SEZNAM TABULEK	87
SEZNAM ZKRATEK.....	88

Úvod

Dospělý člověk, který je rodičem dospívajícího dítěte a zároveň v profesním životě vychovatelem či pedagogem volného času, se téměř každý den zamýšlí nad tím, jak vlastní dítě nebo svěřené děti vést a rozvíjet, nabízet jim smysluplné aktivity, které mají za účel předcházet nežádoucímu, v dnešní době hodně diskutovanému rizikovému chování. Do určité doby, kdy je ještě dítě závislé na rodičích a fungující rodina je pro něj útočištěm, v podstatě veškerý volný čas tráví v tomto prostředí a tím pádem zpravidla nehrozí, že by bylo dítě ohroženo nežádoucím chováním. Avšak je důležité, aby i rodina šla příkladem a působila jako jeden z preventivních faktorů, např. společnými volnočasovými aktivitami a podporou zájmů a rozvíjením nadání a talentu dítěte, ať už je to hra na hudební nástroj, zpěv, tanec, všemožné sportovní disciplíny, skauting aj.

Období jakéhosi zlomu, kdy se dítě snaží vymanit z „područí“ rodiny a zpravidla raději tráví čas se svými vrstevníky, nastává v dospívání, v době, kdy navštěvuje druhý stupeň základní školy nebo víceletého gymnázia. Tehdy je velice důležité, aby volný čas stále vyplňovaly aktivity vedoucí k celkovému pozitivnímu rozvoji osobnosti dospívajícího, aby výchovně působili kromě rodičů např. trenéři a instruktoři v zájmových kroužcích, ale i učitelé v rámci programů vycházejících z Národní strategie primární prevence rizikového chování. Období dospívání je totiž typické sklonem k experimentování a zde je již krůček k tomu, aby došlo k různým formám rizikového chování od záškoláctví, přes zkoušení pití alkoholu a kouření, po užívání i jiných návykových látek či nadměrnému užívání internetu.

Tématem diplomové práce je vliv volnočasových aktivit na výskyt rizikového chování žáků 2. stupně základní školy. Rizikové chování (dále též RCH) je hojně diskutovaným tématem, v České republice se již v 90. letech 20. století zformovala politika primární prevence tohoto chování, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále též MŠMT) předkládá programy v rámci Národní strategie primární prevence rizikového chování vždy pro určité období (nyní aktuálně 2019-2027), jejichž nedílnou součástí jsou právě volnočasové aktivity a celkově smysluplné využívání a organizace volného času. Toto lze chápat jako objektivní stránku výběru tématu diplomové práce. Diplomová práce se tedy zaměřuje na vliv volnočasových aktivit na výskyt rizikového chování žáků 2. stupně základních škol (dále též ZŠ) nacházejících se v obci Mokrá-Horákov a ve městě Brně. Subjektivní stránkou výběru tématu je moje čtyřleté působení v ZŠ Mokrá-Horákov na pozici asistenta pedagoga na 2. stupni, zároveň jsem se opakovaně účastnila vodáckých výcviků žáků 6. až 8. tříd

a tím pádem jsem měla možnost mapovat chování žáků a mám povědomí o jejich volném čase. Taktéž spolupráce s metodičkou prevence na této škole je velice dobrá a přínosná. Zajímalo mě, jestli místní žáci budou vykazovat výskyt rizikového chování v jiném měřítku než žáci z brněnské školy, kterou jsem vybrala náhodně.

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit a analyzovat, zdali existuje rozdíl ve výskytu rizikového chování u žáků, kteří tráví pravidelně volný čas v zájmových kroužcích a těmi, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích. Dílčí cíle jsou stanoveny tři, a to, zdali existuje rozdíl ve výskytu rizikového chování u žáků z městské školy v Brně a u žáků z venkovské školy v obci Mokrá-Horákov, zdali je výskyt rizikového chování závislý na věku zkoumaných žáků a zdali je výskyt rizikového chování závislý na pohlaví zkoumaných žáků.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. Teoretická část nabízí v první kapitole informace o volném čase jako je definice, stručná historie volného času, funkce volného času, prostředí a vybrané druhy zařízení, ve kterých se volný čas zhodnocuje. Ve druhé kapitole teoretické části je možno se seznámit s rizikovým chováním, s tím, jak je pojem vykládán a definován a získat povědomí o vybraných druzích rizikového chování jako je záškoláctví, užívání alkoholu, marihuany a jiných návykových látek včetně kouření, nechybí ani kapitolka o nadměrném užívání internetu. Vzhledem k tomu, že se diplomová práce zaměřuje na skupinu žáků 2. stupně základní školy, slouží třetí kapitola teoretické části jako pozastavení se nad charakteristikou staršího školního věku, obdobím dospívání, faktory působícími na dospívajícího jedince včetně rizikového vývoje v dospívání.

Empirická část diplomové práce je věnována vlastnímu výzkumu, podává základní informace o výzkumu, o tématu, metodách, výběru výzkumného vzorku, podmínkách, realizaci a harmonogramu zpracování dat. Hlavní cíl a tři dílčí cíle jsou doplněny sedmi výzkumnými otázkami včetně hypotéz, interpretací zjištěných dat, konečnými závěry komentovanými v diskuzi a zhodnocením aktuálního stavu řešené problematiky diplomové práce.

Z odborníků zabývajících se dlouhodobě tématy týkajícími se volného času, rizikového chování či vývojovou psychologií, respektive starším školním věkem můžeme uvést Bedřicha Hájka, Michala Miovského, Marii Vágnerovou a ze zahraničí jsou to pak jména jako Tim Gill, Horst Opaschowski nebo Richard Jessor.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Volný čas

Tématem diplomové práce je vliv volnočasových aktivit na výskyt rizikového chování žáků 2. stupně základní školy, proto se v první kapitole teoretické části krátce pozastavíme u historie volného času, dále se zaměříme především na definování volného času jako takového, na funkce volného času a vymezení jednotlivých aktivit, které je možno ve volném čase provozovat. Volný čas a s ním úzce spjaté volnočasové aktivity se dotýkají více či méně každého z nás. Množství volného času se mění s věkem, volný čas může být ovlivněn mnoha jinými faktory, a to jakým způsobem, jakým druhem aktivit tuto dobu jedinec vyplní, to vše závisí taktéž na spoustě okolností. Máme-li se zaměřit na dospívajícího jedince, je velice důležité, aby volnočasové aktivity plnily především funkci celkového rozvoje osobnosti, aby v nich adolescent nacházel vše, co pomůže uspokojit jeho potřeby a aby v nich nalézal smysl. Vzhledem k tomu, že právě smysluplnost volnočasových aktivit je považována za jeden z protektivních faktorů rizikového chování, měla by se dnešní společnost snažit co nejvíce už od dětství vést jedince k naplňování této funkce volného času.

1.1 Historický vývoj volného času

Volný čas je součástí lidského života v podstatě od pravěku. Byl spojen jak s regenerací sil potřebných k zachování existence, tak s konáním různých rituálů, ve starověku, ale i středověku volný čas vyplňovaly svátky, slavnosti a zábava či odpočinek a užívaly si jej hlavně vyšší vrstvy. Už Aristoteles se zmiňuje o „volnu“ a „odpočinku“, vše spojuje se vznešeným požitkem svobodného občana a na jeho myšlenky navazují ve středověku např. benediktýni, mnišský řád řídicí se každodenním programem, ve kterém se střídá duševní či fyzická práce a modlitby. I v novověku převládá spojení volného času především s vyššími vrstvami společnosti, s elitou a další změny v pojetí volného času přináší osvícenství prosazující ideál svobody. Až nástup průmyslové revoluce, která zásadně změnila společnost, znamená jasné oddělení práce od odpočinku a volný čas se stává novou hodnotou, získání prostoru pro sebe sama nebo pro rodinu. S postupným přesídlováním lidí do měst, vlivem urbanizace a industrializace však začalo narůstat riziko vzniku sociopatologických jevů, v dnešní době označovaných též jako rizikové chování. Tím pádem bylo třeba, aby sociální instituce vyšly vstříc motivaci a přáním lidí, a především dětí a mládeže, začaly podporovat participaci a vytvářet podmínky pro volný čas a jeho organizaci. S koncem 20. století se prostor

volného času rozšířil vlivem ekonomické atraktivity natolik, že již hovoříme o „zábavním průmyslu“, kam můžeme zahrnout i média, masový sport, turismus, ale i gastronomii (Kaplánek, 2011; Knotová, 2011; Pávková, 2001).

1.2 Definování volného času

Osobností, která je velice úzce spjatá s volným časem, byl francouzský sociolog Joffre Dumazedier (1915-2002), který ve druhé polovině 20. století označil za kulturní revoluci dynamicky narůstající význam volného času. Tento nárůst zapříčinilo zvýšení životního standardu, ekonomický rozvoj a vyspělé technologie. A i když Dumazedier poukazuje na to, že volný čas existuje od pradávna, přece jen k masovému rozvoji dochází až v 19. - 20. století a za základní rysy volného času považuje především svobodu volby, neutilitárnost a také radost až dosažení blaha, uspokojení a naplnění osobních potřeb a proměnlivost. Dle Dumazediera je volným časem „*souhrn činností, které člověk může dělat úplně dobrovolně, proto aby si odpočinul, nebo aby se pobavil, nebo rozvinul své znalosti...dobrovolnou společenskou činnost nebo své tvořivé schopnosti potom, co se osvobodil od pracovních, rodinných a společenských závazků*“ (Knotová, 2011, s. 28).

Volný čas podle Průchy (2013, s. 341) je „*čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů...doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).*“

Pávková (2001, s. 15) pohlíží na volný čas z hlediska dětí a mládeže: „*Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti...Z hlediska dětí a mládeže nepatří do volného času vyučování a činnosti s ním související...Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Děti ještě nemají dostatek zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností, potřebují citlivé vedení. Podmínkou účinnosti je, aby toto vedení bylo nenásilné, nabízené činnosti pestré a přitažlivé, účast na nich dobrovolná.*“

1.3 Funkce volného času

Autoři zabývající se problematikou volného času nahlíží na jeho funkce různě, závisí také na tom, zda se zabývají volným časem dospělého jedince či dětí a mládeže. Kaplánek (2011) zmiňuje tři hlavní funkce dle Webera od regenerace sil, přes kompenzaci jednostranné práce až po vlastní orientaci v životě, kdy se volný čas stává prostorem, ve kterém může jedinec hledat a nalézat smysl života. Dále vyjmenovává i funkce volného času dle Opaschowského, ten vidí volný čas jako rekreaci či zotavení, kompenzaci nedostatků v životě, katarzi a ventil, při nichž dochází k uvolnění emocí, připodobňuje volný čas také práci, na druhou stranu je pro Opaschowského volný čas protikladem práce a prostředkem k užívání věcí, tedy konzumem. Pokud budeme na volný čas nahlížet z pozice dětí a mládeže, je velice důležité, jak již bylo zmíněno výše, jeho pedagogické ovlivňování a z toho plynoucí funkce.

1.3.1 Výchovně-vzdělávací funkce

V poslední době jde o velmi důležitou funkci volnočasových aktivit a je na ni kladen důraz. Pedagogové, ale i všichni ostatní, co se na výchově ve volném čase podílejí, cíleně a promyšleně formují osobnost vychovávaných a pomáhají jim hledat životní názor a pohled na svět. Dochází k uspokojování a prohlubování zájmů, žádoucích postojů a morálních vlastností, děti a mládež mají možnost získávat nové dovednosti a rozvíjet svoje specifické schopnosti a seberealizovat se. Důležitá je v této oblasti také motivace a uvědomění si hodnotného využití volného času, které vede k celoživotnímu vzdělávání (Hájek, 2008; Pávková, 2001).

1.3.2 Zdravotní funkce

Zdravotní funkce volnočasových aktivit spočívá především k nasměrování jedince ke zdravému životnímu stylu, k uvědomění si důležitosti pohybu a dostatečného pobytu na čerstvém vzduchu. Mělo by určitě docházet ke kompenzování dlouhodobého sezení ve výuce, střídání duševních a tělesných, organizovaných či spontánních činností s prací a odpočinkem a vedení k pravidelnému režimu dne, ke zdravému stravování a podpoře hygienických návyků. Nesmí se zapomínat také na důležitost příjemného a esteticky působícího prostředí a přítomnost oblíbených lidí, také na zásady bezpečnosti práce a předcházení úrazů.

Volnočasové aktivity by měly děti a mládež formovat tak, aby z nich vyrůstali jedinci zdraví po stránce fyzické, psychické, sociální, ale i spirituální (Hájek, 2008; Pávková, 2001).

1.3.3 Sociální funkce

Sociální funkci volnočasových aktivit můžeme chápat jednak jako suplování rodinné péče po skončení vyučování, kdy zejména mladší děti navštěvují např. školní družinu a tím je zajištěno jejich bezpečí a vyplnění volného času v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání. U starších dětí plní tuto funkci školní kluby či internáty atd. Sociální funkcí je ale také rozvíjení sociálních a komunikativních kompetencí, schopnosti spolupráce a navazování žádoucích vztahů ve skupině, pocit sounáležitosti, dochází tak k vyrovnání materiálních i psychologických rozdílů a děti z méně podnětného či konfliktního rodinného prostředí získávají stejné šance (Hájek, 2008; Pávková, 2001).

1.3.4 Preventivní funkce

Volnočasové aktivity mají za úkol plnit funkci primární prevence, je totiž mnohem jednodušší, a hlavně finančně méně náročné negativním jevům ve formě rizikového chování předcházet než tyto problémy řešit a riziko v poslední době opravdu narůstá. V programech výchovných institucí zabývajících se volnočasovými aktivitami jsou postupy a metody prevence pevně ukotveny a pomáhají dětem a mládeži najít bezpečné místo, budovat si svou identitu a „někam patřit“ a neplní pouze funkci prevence primární, ale částečně i sekundární prevenci formou aktivit zaměřených na rizikové jedince a skupiny (Hájek, 2004, 2008; Pávková, 2001).

1.4 Prostředí a zařízení pro volný čas

Prostředí a zařízení, ve kterém lidé tráví volný čas, může být různé a určitým způsobem je toto všechno ovlivněno i tím, zda mluvíme o dětech a dospívajících či o dospělých osobách, tzn., že důležité je hledisko věku, ale i sociálního postavení a individuálních předpokladů jako jsou osobní zájmy a nadání.

Velice podnětným a všestranně využitelným prostředím pro volnočasové aktivity je **příroda**. V poslední době stále narůstá trend návratu člověka k přírodě a do přírody. Lidé

se snaží kompenzovat odtržení jedince od tohoto přirozeného prostředí formou spontánních, ale i organizovaných, nových, ale i tradičních činností. U dětí a mládeže jde o vedení k ochraně přírody, znalostem o přírodě, fyzické a morální zdatnosti, rozvíjení schopností a výkonnosti, vzájemné spolupráci, ale i obnově fyzických a psychických sil. Přidanou hodnotou jsou společné zážitky a trvalé vzpomínky. V přírodě lze praktikovat volnočasové aktivity jednorázově i pravidelně, krátkodobě i dlouhodobě, nejčastěji jako vycházky či putovní a pobytové tábory (Hofbauer, 2010).

Dalším z prostředí, kde mohou lidé trávit svůj volný čas je **sociální prostor**, jehož význam je mimořádný a jeho vliv intenzivní a kontinuální stejně jako příroda. Výchovné hledisko zde zajišťuje rodina, škola, volnočasová zařízení a sdružení, média, ale i působení obcí a politiky naší země. Sociálním prostorem rozumíme např. ulice a parky, také hřiště, kde se setkávají při spontánních aktivitách a hrách informální skupiny a pokud nedochází k výchovnému ovlivňování těchto aktivit, hrozí zde riziko negativního vlivu. Zejména v posledních dvou stoletích se zvýšil zájem o výchovné působení, a to dalo vzniknout mnoha zařízením specificky zaměřeným na volnočasové aktivity (Hofbauer, 2010).

K zařízením pro volný čas řadíme **státní instituce**, které spadají pod MŠMT (školní družiny a školní kluby, střediska volného času, domy dětí a mládeže, základní umělecké školy atd.), mohou spadat i pod rezort kultury (kina a divadla, knihovny, muzea, kulturní střediska aj.). Nesmíme také zapomenout na sanatoria, léčebny apod. spadající pod zdravotnictví a různá komunitní centra či nízkoprahové kluby v rezortu sociálních věcí. Volnočasové aktivity se mohou dále odehrávat **v organizacích nekomerčního sektoru**, tzn. v neziskových organizacích nebo **v privátní komerční sféře**, kam řadíme třeba fitcentra, sportovní kluby, aquaparky, kde lidé provozují sportovní zájmové aktivity a bohatě strukturovaná zábavní megacentra, parky a herny pro společenskou zábavu. Na výchově ve volném času u nás participují i církve a náboženské společnosti (Knotová, 2011).

1.5 Vybrané druhy zařízení pro volnočasové aktivity

Vzhledem k tomu, že diplomová práce se zaměřuje na skupinu žáků 2. stupně základní školy, budeme se v následující kapitole zabývat zařízeními pro volnočasové aktivity, které může právě tato skupina navštěvovat. Z výčtu zařízení nebudeme blíže specifikovat školní družinu, dětský domov a dětský domov se školou, výchovný ústav, diagnostický ústav, zařízení

pro výkon ústavní a ochranné výchovy a zařízení pro preventivně výchovnou péči, středisko výchovné péče a domov mládeže, i když ve všech těchto zařízeních volnočasové aktivity probíhají, ale netýkají se naší cílové skupiny.

Knotová (2011) se zabývá zařízeními zabývajícími se volnočasovými aktivitami, které spadají pod MŠMT, jsou to tedy zařízení školská a mimoškolská, patří sem školní kluby, střediska volného času, základní umělecké školy.

1.5.1 Školní klub

Činnost školního klubu se řídí vyhláškou MŠMT č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, školní klub je určen pro žáky druhého stupně základní školy, vzhledem k věku je v činnostech zájmových, odpočinkových, veřejně prospěšných či přípravě na vyučování ponechán žákům větší prostor pro volnost a samostatnost (Knotová, 2011).

1.5.2 Středisko volného času

Činnost se taktéž řídí stejnou vyhláškou jako školní klub, pod střediska volného času zahrnujeme všestranně působící domy dětí a mládeže a specializované stanice zájmových činností (přírodovědné, technické, turistické aj.), jejich úkolem je nabízet zájmové a vzdělávací aktivity nejen pro děti, mládež, ale i dospělé bez ohledu na to, z jaké sociální či etnické skupiny pochází. Vznikem nových zájmů jako jsou např. adrenalinové sporty, pronikání digitálních technologií do všech oblastí života, zážitková pedagogika, musí střediska volného času reagovat inovativně a rozvíjet metody a formy přístupu ke klientům. Kroužky a kluby fungují organizovaně a pravidelně např. 2krát týdně, činnost je zpoplatněna, v nabídce aktivit jsou také příležitostné akce jako turnaje, přehlídky, výlety či příměstské tábory, ale i vzdělávací programy zaměřené třeba na primární prevenci aj. (Hofbauer, 2010; Knotová, 2011).

1.5.3 Základní umělecká škola

Činnost je řízena vyhláškou č. 71/2005 Sb., o základním uměleckém vzdělávání, je zaměřená na oblast estetickou a uměleckou a žáci se mohou vzdělávat v hudebních, tanečních, výtvarných a literárně dramatických oborech a rozvíjet tak svoje vlohy a nadání. Provoz je spíše podobný škole, ale žáci navštěvují zařízení dobrovolně. Základní umělecké

školy také zajišťují různé prázdninové a víkendové akce včetně kulturních vystoupení žáků pro rodiče i veřejnost. Veškerá činnost je zpoplatněna (Knotová, 2011).

1.5.4 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Ministerstvo práce a sociálních věcí zaštiťuje činnost zařízení a služeb, které mají pomocí zajímavých a přitažlivých, ale méně náročných volnočasových aktivit zlepšovat kvalitu života a snažit se předcházet sociálním a zdravotním rizikům např. ve formě rizikového chování dospívajících, volnočasové aktivity zde plní funkci sociálně aktivizační služby a k těmto zařízením patří typicky nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (Knotová, 2011).

1.5.5 Organizace nekomerčního sektoru

K těmto zařízením řadíme zájmové nestátní neziskové organizace, kterých je nepřehledné množství a zabývají se aktivitami sportovními, environmentálními, technickými aj. Jedním z nejznámějších občanských sdružení pro děti a mládež je Český junák-skaut a Pionýr, ale také Česká tábornická unie, Asociace turistických oddílů mládeže, Folklórní sdružení, Duha nebo Křesťanské sdružení mladých lidí. Tábory a soustředění hlavně v době letních prázdnin bývají jakýmsi vyvrcholením celoroční zájmové činnosti, která je založena především na práci dobrovolníků, kterých však postupem času ubývá a tyto organizace se potýkají i s nedostatkem financí a špatnými prostorovými a materiálními podmínkami. Zastřešující společností pro tyto organizace je Česká rada dětí a mládeže (Hofbauer, 2010; Knotová, 2011).

1.5.6 Círky a náboženské společnosti

Volnočasové aktivity nabízejí pro všechny věkové i sociální skupiny a jejich rozmach započal v 90. letech minulého století. Jednou z nejznámějších organizací jsou Salesiáni Dona Bosca, jejichž střediska poskytují činnost pravidelnou i příležitostnou, různé prázdninové pobyty nejen pro věřící a jednou z jejich priorit je preventivní výchovné působení (Hofbauer, 2010; Knotová, 2011).

2 Rizikové chování

V kapitole o rizikovém chování se seznámíme s výkladem pojmu a definicí rizikového chování dle různých autorů, zaměříme se také na vybrané formy rizikového chování a podrobněji nahlédneme do problematiky záškoláctví, užívání alkoholu, kouření, marihuany a jiných návykových látek a také nadměrného užívání internetu.

2.1 Výklad pojmu a definice

Pojem rizikové chování je v poslední době stále častěji diskutovaný a zejména ve školství, přesněji v oblasti školní prevence užíváný. Dá se říci, že se vyprofiloval z pojmů sociální patologie a sociálně patologické jevy. Toto pojmosloví je známo již od konce 19. století, kdy anglický filozof a sociální teoretik Herbert Spencer popsal společnost jako biologický organismus a zabýval se souvislostmi mezi nemocí (patologií) jako takovou a patologií jako chorobou společnosti. V roce 1938 francouzský sociolog Émile Durkheim přišel s normativním rozměrem pojmu sociální patologie a sociálně patologické jevy označil za neoddělitelné od společenského života (Štefunková in Miovský, 2015).

Pro chování, které se jakkoliv vymyká normám společnosti, ve které se jedinec vykazující určitou odchylku pohybuje, existuje ještě celá řada pojmenování jako chování problémové, abnormální, predeliktivní a deliktivní, návykové aj. V odborné a naučné literatuře tedy můžeme najít výčet pojmů, v podstatě jde o synonyma, která se obsahově vzájemně překrývají (Dolejš, 2010).

Dále se již více zaměříme na pojem rizikové chování. Problematikou tohoto jevu se již několik let zabývá prof. Michal Miovský. Společně s kolektivem autorů zpracoval obsáhlou monografii *Prevence rizikového chování dětí a mládeže* a momentálně působí jako přednosta Kliniky adiktologie 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze. Rizikové chování Miovský (2015, s. 28) definuje jako *„chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu, zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince a společnost.“*

Tato definice figuruje i v aktuální Národní strategii primární prevence rizikového chování pro období 2019-2027.

Širůčková (2015, s. 161-165) hovoří o rizikovém chování v širším i užším smyslu takto: *„pojem rizikové chování zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady*

na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince anebo ohrožují jeho sociální okolí, přičemž ohrožení může být reálné nebo předpokládané. (...) Jednotlivé formy rizikového chování se často u jedince vyskytují současně, tento jev je označován jako syndrom rizikového chování. Rizikové chování je multidisciplinární konstrukt, jehož užší definice je ovlivňována předmětem daného vědního oboru, společenským, historickým, vývojovým a kulturním kontextem.“

Co se týče širší definice rizikového chování, jde tedy o vyjádření negativních dopadů na fyzické a psychické zdraví člověka s přesahem až do jeho okolí a rozdělení do jednotlivých forem jako je např. pití alkoholu jako rizikový zdravotní návyk, předčasné mateřství jako rizikové sexuální chování, extremismus jako interpersonální agresivní chování, sprejerství jako delikventní chování ve vztahu k hmotným majetkům, záškoláctví jako rizikové chování ve vztahu ke společenským institucím a extrémní sporty jako rizikové sportovní aktivity (Širůčková, 2015).

Užší definice souvisí s odrazem předmětu zájmu vědních oborů zabývajících se rizikovým chováním jako je např. medicína, pedagogika a psychologie se sociologií. Pokud tedy budeme např. na kouření nazírat z pohledu medicíny, budeme se zabývat rizikem rozvoje kardiovaskulárních chorob v důsledku kouření (Širůčková, 2015).

Jednotlivé formy rizikového chování, vysvětlené podrobněji níže, se většinou nevyskytují izolovaně, ale v podobě syndromu rizikového chování v dospívání (dále též SRCH-D), který Richard Jessor formuloval již v 80. letech minulého století a zařadil do něj užívání návykových látek, tedy alkoholu, marihuany a dalších ilegálních látek, kouření cigaret, záškoláctví jako formu negativního postoje ke vzdělávání, předčasné zahájení pohlavního života, delikventní jednání.

I v dnešní době je pojem syndrom rizikového chování v dospívání hojně užíván a můžeme do něj zařadit tři hlavní skupiny RCH, kterými jsou:

1. nadměrné užívání návykových látek, ale i nelátkové závislosti
2. poruchy chování a projevy sociální maladaptace jako negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje, kam patří např. záškoláctví
3. rizikové sexuální chování

I Světová zdravotnická organizace, z anglického názvu World Health Organization (dále též WHO) zařazuje dospívající jedince do rizikové populační skupiny a v definici zdraví adolescentů přihlíží i k nepřítomnosti rizikového chování (Hoferková, 2017).

2.2 Vybrané formy rizikového chování

Pro rozdělení forem rizikového chování lze použít více způsobů. Výše je již uvedeno dělení do tří hlavních skupin v rámci SRCH-D.

Pokud máme shrnout oblasti RCH, které figurují na stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v rámci platné Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027 a v rámci platného Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže a zároveň zohlednit oblasti důležité při tvorbě Minimálních preventivních programů na školách, dostaneme následující formy RCH (Miovský a kol., 2015):

- záškoláctví a neplnění školních povinností
- šikana a extrémní projevy agrese, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí a intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus, xenofobie a homofobie-jde o interpersonální agresivní chování
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě
- negativní působení sekt
- sexuální rizikové chování
- závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus a gambling jako závislosti nelátkové
- delikventní chování ve vztahu k hmotným statkům-vandalismus, krádeže, sprejerství a další trestné činy a přečiny

Nedílnou součástí forem rizikového chování jsou také oblasti jako:

- spektrum poruch příjmu potravy a zdravý životní styl
- okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte, z anglického Child abuse and neglect vznikla často užívaná zkratka-CAN.

Podrobněji se nyní v jednotlivých kapitolkách zaměříme na záškoláctví, užívání alkoholu, marihuany i jiných ilegálních látek, kouření a nadměrné užívání internetu.

2.2.1 Záškoláctví

Záškoláctví („chození za školu“), které patří k formám rizikového chování vyznačujících se negativním postojem ke vzdělávání, Slomek (2010) dokonce používá výraz „odpor ke škole“, je v podstatě chování asociální, ale neagresivní, v jehož důsledku škodí jedinec sám sobě. Obvykle je doprovázeno špatným prospěchem, lhaním, popř. krádežemi, útekami z domova i užíváním návykových látek a má dost často trvalejší charakter a vzestupný trend. Kardinální roli zde sehrává rodina a také škola. Mertin (2013) spojuje záškoláctví s porušováním norem, stejně jako Slomek (2010) řadí tento jev mezi chování asociální a nemířící proti ostatním ani společnosti. Podle Mertina bývá motivací k záškoláctví ocenění vrstevníků.

Záškoláctví definujeme jako neomluvenou absenci žáka, zanedbávání školní docházky, které je úmyslné, jako přestupek a porušení školního řádu a v neposlední řadě provinění proti školskému zákonu (zákon č. 561/2004 Sb., v aktuálním znění), podle kterého má žák povinnost do školy chodit, a to řádně a včas. O tom, zdali žák do školy chodí, vede evidenci třídní učitel a případné zanedbávání docházky řeší se zákonným zástupcem žáka nebo dokonce s příslušným správním orgánem (Miovský, 2015).

Záškoláctví se může projevat pouhými pozdními příchody, za kterými se může skrývat např. jak nedbalost žáka, tak i zákonných zástupců. O pravém záškoláctví pak mluvíme tehdy, když žák do školy nechodí, ale rodiče si myslí, že ve škole je. Existuje i záškoláctví tzv. skryté, s vědomím rodičů, s klamáním rodičů (dítě si vymýšlí zdravotní problémy), dále sem řadíme útekami ze školy a odmítání školy. Jelikož škola plní funkci výchovnou, vzdělávací, ale také socializační, je třeba přihlížet ke všem faktorům, které na žáka působí. V případě odmítání školy může jít např. o strach ze šikany. Výskyt záškoláctví se zvyšuje s věkem, více tedy na druhém stupni základní školy a maxima dosahuje na škole střední. Žák může být ovlivněn jak pozitivně, tak negativně, a to na úrovni společnosti, vlastní osobnosti, školy, rodiny, vrstevnického prostředí i místní komunity (Salavcová in MŠMT, 2021).

Podrobná doporučení a pokyny k řešení záškoláctví, ale i jiných forem RCH, jsou ukotveny na stránkách MŠMT v sekci metodických dokumentů a slouží jako vodítko

pro ředitele škol a školní metodiky prevence, co dělat, když se určitá forma rizikového chování vyskytne.

2.2.2 Alkohol

Alkohol a jeho konzumace byla a je neodmyslitelnou součástí společnosti. Zda se k tomuto prostředku sloužícímu často k odbourání stresu a k celkovému uvolnění postaví společnost tak, že je zapotřebí jeho spotřebu snižovat a eliminovat, to vše je věcí budoucí. Alkohol, jako jedna z legálních drog a návykových látek číslo jedna, je v západní společnosti velice dobře dostupná, avšak tato dostupnost je našťastí zákonem ohraničená a v České republice je prodej alkoholu legální až od 18 let, tzn. dospělému člověku (Vacek, 2019).

Edwards (2004) alkohol označuje jako psychoaktivní chemickou látku, drogu i společenský fenomén a nahlíží na problematiku užívání alkoholu z různých úhlů pohledu, na jedné straně lze alkohol brát jako jakýsi prostředek k rozveselení, ale pokud jeho užívání sklouzne za pomyslné hranice, začne působit destruktivně nejen na jedince, který alkohol užívá, ale i na celou společnost okolo. A to, že se úhly pohledu různí, dokazuje např. fakt, že Světová zdravotnická organizace považuje alkohol za příčinu mnoha onkologických onemocnění, západní civilizace ho užívá jako rekreační drogu a katolická církev vidí v mešním víně krev Kristovu.

Vzhledem k tomu, že víme, že období adolescence je obdobím objevování sama sebe, fázi života spojené s experimentováním a dobou, kdy téměř každý touží především po čase stráveném s vrstevníky, je i společná konzumace alkoholu často náplní tohoto času. Dospívající jedinec chce být součástí skupiny a chce zapadnout, a tak často začne užívat alkohol, i když není zrovna s tímto stylem života ztotožněn nebo jeho rodinné prostředí vůbec nevykazuje známky rizikivosti. V období dětství a adolescence je organismus mnohem více zranitelný a následky užívání alkoholu mohou být mnohem vážnější než u dospělého jedince. Jde o poškození jater, ale i stále nedozrálé nervové soustavy a samozřejmě mnohem větší riziko vzniku závislosti (Vacek, 2019).

Pití alkoholu u dětí a dospívajících je v podstatě jakousi časovanou bombou a naše společnost tuto problematiku stále zlehčuje a je si málo vědoma skutečného ohrožení mladých lidí. V našich podmínkách není nic neobvyklého na tom, že s alkoholem mají zkušenost jedenáctileté, ale i mladší děti, kdy je jim alkohol při různých oslavách nabízen přímo z rukou rodičů. Nebezpečné přitom není jen akutní stadium užívání alkoholu, při kterém hrozí

intoxikace, ale především rizika, ze kterých vyplývají dlouhodobé následky v podobě poškození zdraví, paměti a schopnosti učení. Z toho pak pramení horší studijní výsledky a průceschopnost, dochází ke zvýšené úrazovosti, dopravním nehodám, rizikovému sexuálnímu chování, trestné činnosti, rychlému rozvoji závislosti a přechodu k jiným drogám (Vacek, 2019).

Přitom jsou to právě rodiče, kteří dávají dětem do vínku to, zda budou kouřit, požívat alkohol a jiné drogy. Časem stráveným s dítětem, jasně nastavenými pravidly, přiměřeným dohledem a schopností řešit různé problémy mohou předcházet vzniku rizikového chování.

K dalším vlivům, které na děti a dospívající působí, patří vrstevnická skupina, to, kde se pohybuje a s kým se stýká, zda je alkohol či jiné drogy dostupný a samozřejmě efektivní primární prevence ve školním prostředí (Hladík, 2009).

Primární prevence u adolescentů, žáků 2. stupně, již musí cílit tak, aby se předešlo rizikovému a pravidelnému pití, aby docházelo k posilování dovedností umět alkohol odmítnout třeba v partě vrstevníků, neboť v této době už mají děti své první zkušenosti za sebou (Vacek, 2019).

2.2.3 Kouření

Kouření jako jedna z dalších forem rizikového chování se může u dospívajících vyskytovat v různých vzorcích. Setkáváme se především s experimentováním, dost často s příležitostným užíváním, za které považujeme vykouření méně než jedné cigarety týdně, pokud adolescent vykouří alespoň jednu cigaretu týdně či dokonce denně, již mluvíme o pravidelném či denním užívání (Kulhánek, 2019).

Stejně jako alkohol, o kterém byla kapitola výše, patří kouření k příčinám velkého množství onemocnění, a proto je velice důležité, aby už malé děti byly správnou formou vedeny ke zdravému životnímu stylu, ke kterému kouření nepatří.

Velice výstižně popisuje kouření a jeho důsledky Hrubá (2013, s. 3): *„Je to riziko pokládané v současné době za nejzávažnější faktor poškození zdraví. Je to činnost, která vede k silné závislosti. Je to masový vrah, který ohrožuje i ty, kteří sami nekouří...Je to lstivý a zákeřný nepřítel, který naivním a neinformovaným dětem a mladým lidem vychvaluje nabízené požitky, zatímco trpělivě a vytrvale čeká na svoji odměnu v podobě kruté a předčasné smrti.“*

Ke kouření jako fenoménu, který společnost posuzuje velice shovívavě, je třeba přistupovat tak, aby děti již od útlého věku vnímaly tento jev jako škodlivý. S pomocí rodiny, pedagogů, vychovatelů, zdravotníků a všech, kteří se podílí na výchově dětí a mládeže může společnost dosáhnout jistých úspěchů a předejít vzniku rizikového chování v podobě kouření a postupnému vzniku závislosti. Budování závislosti totiž může probíhat již v podstatě od narození dítěte. Pokud žije dítě v rodině kuřáků, tak mu nepřijde divné, že maminka a tatínek kouří a považuje to za zcela normální vzorec chování, které se snaží napodobit. Tím pádem v období puberty, kdy dítě touží po získání respektu a uznání v řadách vrstevníků, už stačí jen krůček k tomu, aby dospívající začal s kouřením experimentovat a postupně přešel až k závislosti. Rodinné prostředí ovlivňuje velice zásadně to, zda mladistvý s kouřením začne, většinou si tyto děti vybírají i kamarády z řad kuřáků, a naopak děti z rodin, kde se nekouří, volí vrstevníky bez sklonů ke kouření. Zásadně nekuřácké prostředí je potom škola či mimoškolní zařízení a vliv pedagogů, vychovatelů, ale také výchovně vzdělávacích programů zaměřených na prevenci rizikového chování hraje důležitou roli (Hrubá, 2013).

Kouřit, tzn. užívat tabákové výrobky lze pomocí cigaret, doutníků, dýmek i vodních dýmek, při těchto formách dochází k zapalování tabáku. Uživatelé tabákových výrobků jsou ale i ti, co tabák šňupají či žvýkají. V poslední době se hodně rozšířilo používání elektronických zařízení určených k inhalování v podobě elektronických cigaret a dále tzv. „heets“ fungující na principu zahřívání tabáku (Kulhánek, 2019).

Ať už jedinec užívá jakýkoliv druh tabákového výrobku, vzniká u něho postupně fyzická i psychosociální závislost a riziko rozvoje je opět stejně jako u alkoholu mnohem vyšší u dětí a dospívajících než u dospělých. Stejně jako u alkoholu je důležitou součástí preventivního působení např. podpora a kontrola rodičů, omezená dostupnost tabákových výrobků a posilování negativního postoje k užívání tabákových výrobků, adekvátní aktivity vyplňující volný čas trávený ať už individuálně či skupinově např. ve sportovním klubu, zájmovém kroužku, školním klubu nebo uměleckou a tvůrčí činností (Kulhánek, 2019).

Kulhánek (2019) také zdůrazňuje potřebnost neustálého posilování dovedností vedoucích ke schopnosti tabákové výrobky odmítat a snahy o podání co nejrelevantnějších informací týkajících se negativních dopadů kouření (vliv kouření na vzhled zubů, vlasů, pleti) působí např. na žáky 2. stupně preventivně.

2.2.4 Marihuana

Kromě konzumace alkoholu a užívání tabáku nejčastěji formou kouření cigaret, se u dospívajících velice často setkáváme také s užíváním nelegální návykové látky, marihuany, kterou svým složením řadíme mezi tzv. konopné drogy. Vzniká zpracováním konopí a účinnou látkou je tetrahydrokanabinol (dále jen THC). Slangově se označuje jako tráva, hulení, marijánka, jointy, mařena, kytky. V dnešní době se k uživatelům dostávají odrůdy s vyšším obsahem THC, než tomu bylo v 70. letech minulého století, kdy tato droga zažívala svůj boom a je tradována jako neškodná droga. Marihuana se většinou kouří jako cigareta nebo ve vodní dýmce, dá se smíchat i s tabákem, ale také jíst jako koláčky. Vyvolává pocit uvolnění, čas jakoby běží pomaleji, vysoké dávky způsobují halucinace. U dospívajících může být kvůli svým účinkům užívána ke zmírnění vnitřního napětí, odstranění špatné nálady, ale nemusí nutně docházet při jejím užívání k chování závislostnímu, záleží na frekvenci a délce užívání (Gabrhelík, 2019).

Na základě těchto kritérií pak rozlišujeme jednorázové či opakované užití jako experiment, užívání, které nemusí nutně vést k negativním dopadům na zdraví, nadužívání či rizikové užívání již představuje pro zdraví riziko, zneužívání či problémové užívání je v podstatě souvislé užívání a plynule přechází v závislost, při které se již jedinec neohlíží na důsledky. V případě psychické závislosti po návykové látce nekontrolovatelně touží a tento druh závislosti je přítomen vždy na rozdíl od závislosti fyzické. Pokud bychom měli vycházet z názorů uživatelů, tak ti jsou přesvědčeni, že marihuana je mnohem méně návyková než třeba alkohol. U dospívajících, kteří marihuanu užívají spíše rekreačně či s ní pouze experimentují, nevyvolává THC tělesnou závislost. U dlouhodobých uživatelů se však setkáváme se závislostí psychickou, THC má schopnost měnit osobnost uživatele, který ztrácí motivace cokoli dělat a trpí abulií, což je silné oslabení nebo úplná ztráta vůle. Mohou se rozvinout psychické problémy jako deprese, poruchy myšlení a zejména krátkodobé paměti. Poté, co jedinec přestane s užíváním marihuany, zpravidla obtíže přestanou, ale není vyloučena ani nutnost psychiatrické pomoci (Gabrhelík, 2019; Goodyer, 2001; Závislost na marihuaně, 2021).

2.2.5 Jiné návykové látky

Alkohol, tabák a marihuana tvoří skupinu návykových látek, které jsou v populaci užívány nejvíce. Bohužel nejsou jedinými látkami, které mohou lidé různými způsoby užívat za účelem navození stavů euforie, uvolnění nebo naopak k dosažení lepších výkonů.

Gabrhelík (2019) uvádí, že i přes to, že se od roku 2007 nesmí volně prodávat toluen, stále je tato látka víceméně dostupná, patří do **skupiny těkavých či prchavých látek** a užívá se formou inhalace, čicháním. Je to látka chemická navozující velice rychle stavy euforie doprovázené těž zrakovými a sluchovými halucinacemi, i když účinky velice rychle odeznívají, hrozí zde neodhadnutí dávky, kdy může uživatel upadnout do bezvědomí a kómatu. Při zneužívání těkavých látek dochází k poškození mozku a ovlivnění kognitivních schopností, často se projeví agresivní chování. Kromě toluenu lze jako těkavou látku formou inhalace užívat i ředidla, rozpouštědla, lepidla, ale i látky plynné např. rajský plyn.

Další skupinou, do které řadíme u nás velice známý pervitin (metamfetamin), ale také stále oblíbenější kokain, jsou **látky stimulační**. Pervitin, který lze užívat šňupáním, kouřením, perorálně, ale především injekčně, je silný stimulant s budivým efektem. Vyvolává zvýšené motorické tempo, stavy euforie a příjemných tělesných i duševních pocitů, uživatelé mívají zrychlené myšlení, nepocítují únavu a chuť k jídlu, jsou hovorní a neklidní, bez zábran, typické jsou rozšířené zornice a zrychlený tep a zvýšený krevní tlak. Zrádnost pervitinu je při intoxikaci, kdy dochází k agresivnímu i autoagresivnímu chování, vzniká silná psychická závislost a časté jsou depresivní stavy ve fázi vysazení. Kokain, který se šňupá nebo kouří, působí krátkodobě, ale intenzivně, ke stavům, které vyvolává, patří zvýšená sebedůvěra a sebejistota a schopnost se soustředit, navodit ale může i neklid a agresi. Pokud se užívá intenzivně, zpravidla to vede k problémům s oběhovou soustavou (Gabrhelík, 2019; Radimecký, 2007).

Opioidy mají tlumivý účinek, obsahují alkaloidy z opia obsaženého v máku setém, používají se jako léky proti bolesti např. morfin nebo proti kašli např. kodein a k nelegálním zástupcům patří heroin. Účinek heroinu a opioidů všeobecně je velice rychlý, dochází k utlumení centrální nervové soustavy, celkovému zklidnění až ospalosti, tyto lýtky mohou ale vyvolat i nevolnost, zvracení a neschopnost koncentrace. Uživatelé po zpravidla injekční aplikaci heroinu zažívají stavy podobné orgasmu, velice rychle vzniká psychická i fyzická závislost spojená s abstinenciími příznaky při absenci drogy. Riziko předávkování,

ale také přenosu infekční žloutenky typu B nebo C a HIV (lidského viru imunitní nedostatečnosti), je velké (Gabrhelík, 2019; Radimecký, 2007).

Halucinogeny existují jak v přírodní (houby lysohlávky, durman, rulík), tak v syntetické formě, např. LSD (diethylamid kyseliny lysergové). Vyvolávají především kvalitativní změny vědomí, po požití se dostávají bolesti hlavy, ale i pocit neklidu a malátnosti, může se vyskytnout nevolnost či zimnice a stavy podobné iluzi, kdy uživatel jakoby vystupuje z vlastního těla a nazírá sám na sebe. Nebezpečí tkví především v dávce, kdy může dojít k útlumu dýchacího centra a následné smrti. Obecně jsou ale halucinogeny považovány za látky, které nevyvolávají závislost (Gabrhelík, 2019; Radimecký, 2007).

Nové syntetické drogy jsou psychoaktivní látky, jejich počet, typ a bohužel i dostupnost stále stoupá. K těm nejznámějším patří extáze, používaná ve formě tablety, známá jako „taneční droga“, užívaná mezi mladistvými např. na party či v klubech. Již v osmdesátých letech se ujal pojem „designer drugs“, pod kterým se skrývají látky dostupné na běžném trhu ve formě např. potravinových doplňků. Jejich nebezpečí tkví především v tom, že kupující, kterým může být i teenager, nezná přesné dávkování a v kombinaci s jinými návykovými látkami či alkoholem si může velice rychle přivodit problém jako předávkování až úmrtí (Zaostřeno, 2015).

Do pestré skupiny jiných návykových látek vyjma alkoholu, tabáku a marihuany můžeme řadit i léky s centrálně tlumivým účinkem a jejich zneužívání, kdy následkem dlouhodobé konzumace vznikne léková závislost a po jejich vysazení může být jedinec ohrožen na životě. Patří sem léky na bolest, na spaní, proti úzkosti a na uklidnění (Radimecký, 2007).

2.2.6 Nadměrné užívání a závislost na internetu

Dnešní společnost prosycená digitálními technologiemi si už ani nedovede představit život bez mobilů, počítačů, tabletů, televizorů, notebooků aj. Využívání služeb, která tato média poskytují, ať už jsou to počítačové hry, sociální sítě a internetové vyhledávače, chat atd. jsou součástí našich životů. Není nic neobvyklého na tom, že vidíme batole v kočárku s tabletem v ruce, se kterým umí zacházet lépe než kde který dospělý. Dospívající generace už neudělá bez mobilního telefonu ani krok a toto zařízení jako by jim k ruce přirostlo. Doma potom téměř na každého adolescenta čeká jeho věrný přítel počítač či notebook a samozřejmě superrychlé připojení a wifi. Najít hranici mezi tím, kdy je pro děti a dospívající internet ještě přínosem a kdy už může škodit, je velice obtížné a toto téma se stává stále častěji zdrojem výzkumů.

Blinka (2015) hovoří o tom, že české děti a dospívající patří bohužel k nejnadšenějším hráčům online her a zde už je pouze krůček k tomu, aby tato zábava sklouzla k závislosti. O problémovém užívání internetu byly sepsány tisíce článků a studií, vychází dokonce i časopisy a mezi průkopníky výzkumů na téma závislosti na internetu řadíme britského psychologa Marka Griffithse a americkou psycholožku Kimberley Young.

Ševčíková (2014) se ve své publikaci snaží nastínit problémy dnešní „informační společnosti“, která je v každodenním životě hlouběji a těsněji propojená s informačními a komunikačními technologiemi a zaměřuje se především na otázky spojené s bezpečným používáním internetu a nalezení způsobu, jak se co nejlépe vypořádat s riziky, kterým čelí dnešní děti a dospívající v online prostředí.

Dále se tedy budeme zabývat hlavně nadměrným časem tráveným na internetu, což může vést ke vzniku závislosti. Důvodů, proč dospívající tráví na internetu nadměrně času, může být několik. Náchylnější k těmto rizikům jsou jedinci trpící osaměním a ohrožení či znevýhodnění v každodenním životě, kteří v podstatě touží po odtržení od reality a hledají kompenzaci ve virtuálním světě. Snaží se zde najít svou vlastní identitu a navázat sociální kontakty, které dospívajícímu chybí ve vrstevnické skupině nebo rodině. Internet lze využívat nejen k pobavení se, úniku od stresu, smutku a každodenních starostí, ale také k uspokojení kognitivních potřeb a získání informací. Tím pádem je velice těžké najít hranici mezi pozitivy a negativy a využíváním, používáním, užíváním problémovým až závislostí (Blinka, 2015; Ševčíková, 2014; Žufníček in MŠMT, 2021).

Ševčíková (2014) ve své knize prezentuje výsledky výzkumu, který se problematikou rizik a také bezpečnosti na internetu jak dětí, tak rodičů s názvem EU Kids Online II, předkládá konkrétně aktivity, které děti a dospívající ve věku 9-16 let na internetu provozují. Sestupně seřazeno sem patří práce do školy, čtení nebo posílání e-mailů, sledování videoklipů, používání sociálních sítí, posílání zpráv přes messengery, čtení, sledování online zpráv, stahování hudby nebo filmů, hraní her online s dalšími lidmi (zastoupeno o 20% více chlapci), návštěva chatových místností a virtuální světy (opět více u chlapců, a to o 40%). Dospívající nemusí zákonitě trávit čas na internetu jen komunikací s vrstevníky a volnou zábavou, vše odvisí i od kvality užívání, která nemusí být nutně patologická, v tomto prostředí lze navštěvovat i zájmové a volnočasové skupiny, scházet se online např. se skauty či online trénovat se svým sportovním klubem a trávit tak čas smysluplně.

Z nadměrného užívání internetu či času stráveného online vyplývají jak rizika tělesného, tak psychického a sociálního rázu. K tělesným rizikům patří problémy týkající se pohybové soustavy, ať už je to bolest šíje, ramen a v oblasti beder nebo dokonce zánět šlach na ruce jako následek držení myši. Často se setkáváme s pálením, slzením a bolestí očí a také hlavy. Jakmile začne čas strávený online významně zasahovat do celkového režimu dne, mluvíme o rizicích psychologických a sociálních se zvýšeným rizikem závislostního chování. Adolescent se nepravidelně a nezdravě stravuje, aby překonal únavu, konzumuje velké množství potravin bohatých na cukr a také různé kofeinové nápoje, spánek je nedostatečný a není snížena pouze jeho kvantita, ale i kvalita a dochází k narušení celého spánkového vzorce. Výjimkou není ani zanedbávání školních povinností a odtrhávání se od běžných mezilidských vztahů (Blinka, 2015; Žufníček in MŠMT, 2021).

V Mezinárodní klasifikaci nemocí není dosud nijak ukotvena závislost na internetu a není tedy oficiální psychickou poruchou, přesto se stále častěji vyskytují jedinci, kteří nejsou schopni zvládat hranici vlastní kontroly nad užíváním internetu. Používán bývá také termín netolismus, který označuje závislost na tzv. virtuálních drogách v podobě mobilních telefonů, počítačových her aj., jde o tzv. nelátkovou závislost. Dalším termínem, se kterým se můžeme v literatuře setkat, je problematické užívání internetu (problematic internet use) i nadměrné užívání internetu (excessive internet use). Pokud tedy čas strávený na internetu vytlačuje nebo úplně nahrazuje činnosti zdravější a užitečnější, jde o tři, čtyři či více hodin strávených online denně a dospívající se dostatečně nevěnuje přípravě do školy a jiným fyzickým a sociálním aktivitám, hovoříme o nadměrném užívání internetu. Toto chování patří k rizikovému a bohužel se často projevuje i společně s dalšími formami RCH jako je užívání drog, alkoholu, lhaní nebo agrese (Ševčíková, 2014).

I přesto, že problém s nadměrným užíváním internetu mezi adolescenty reálně existuje, závislost jako taková se jeví jako vzácná. Tento druh závislosti se dá měřit dle různých škál. Již výše zmíněná americká psycholožka Kimberly Young sestavila koncem minulého století škálu na měření závislosti na internetu, Internet Addiction Test, tato však vykazuje nedostatky. V českém prostředí je využívána škála sestavená Blinkou a Šmahelem, která vychází z Griffithsova konceptu, založeném na šesti kritériích (význačnost, změny nálad, abstinční příznaky, tolerance, konflikt, relaps), vše je doplněno desetipoložkovým dotazníkem, díky kterému je možno zjistit, jak je na tom zkoumaný jedinec, např. zda zanedbává své potřeby, jaký je celkový čas strávený na internetu, jaké zažívá pocity, když nemůže být online atd. a na základě odpovědí se stanovuje míra závislosti (Ševčíková, 2014).

Výzkumem úrovně závislosti na internetu u dětí, ale i dospělých, věkové rozmezí 11 až 25let, se zabývala v roce 2019 Fertal'ová a kolektiv a na vzorku 300 respondentů zjistila, že 4,33% zkoumaných zažívá příležitostně, nebo často problémy a následky, které internet způsobuje, a měli by se tím pádem zamyslet nad důsledky pro svůj život. Ostatní jsou pouze občasnými či průměrnými uživateli schopnými surfovat i poměrně dlouho, ale jsou schopní svoje konání ovládat. Fertal'ová dále podotýká, že vzhledem k tomu, že internet už je součástí života, je třeba v rámci prevence závislosti na internetu na tento problém poukazovat a korigovat čas strávený online především u dětí v období růstu a vývoje. Je nutné se zaměřit na různé zabezpečení, abychom nevychovali sociálně otupělé jedince, protože hodnoty člověka by neměl formovat ani ovlivňovat internet, ale především rodiče, kteří své děti s láskou vychovávají a pedagogové, kteří mladé lidi formují a podněcují.

Přesto, že Fertal'ová ve svém výzkumu z roku 2019 používá výraz závislost na internetu, bude dále v diplomové práci v souvislosti s užíváním internetu uváděn termín nadměrné užívání internetu podle Blinky (2015) či Ševčíkové (2014).

A právě Blinky (2015) a Ševčíková (2014) považují rodiče nebo i jiné pečující osoby za ty, které nejvíce mohou ovlivnit potenciální nebezpečí internetu. Mluvíme o rodičovské mediaci, jejíž snahou je především maximalizace výhod a minimalizace rizik vyplývajících u používání internetu a dělíme ji na:

- **mediaci aktivní** či spoluužívání, kdy rodič surfuje po internetu s dítětem společně, ale také dokáže s dítětem komunikovat o používání internetu
- **aktivní mediaci bezpečného internetu**, která je založena na tom, aby dítě bylo poučeno o dobrém i špatném na internetu, ale třeba i o tom, jak se máme na internetu chovat ve vztahu ke druhým
- **restriktivní mediaci**, jež je založena na zákazech, omezení činností a času, které dítě stráví na internetu
- **kontrolu**, což je v podstatě zpětný monitoring toho, co dítě na internetu dělá
- **technickou mediaci**, kterou nejčastěji využívají muži, otcové, jde např. o speciální aplikace filtrující a blokující nevhodné webové stránky, ale jedná se i o nastavení časového limitu jako prevenci nadměrného užívání internetu.

V České republice (dále též ČR) jsou rodiče spíše pasivní, a pokud jde o mediaci, jsou zaměřeni více na omezení času stráveného online než na kontrolu obsahu činností provozovaných jejich dětmi na internetu.

3 Charakteristika staršího školního věku

Lidský život je rozdělen do několika vývojových období, která jsou charakterizována určitými znaky a postupným rozvojem ať vpřed či vzad. Proto i období staršího školního věku, období, kdy jedinec navštěvuje zpravidla 2. stupeň základní školy, lze odborně popsat a rozčlenit a zaměřit se na etapy a faktory důležité pro další vývoj.

3.1 Období dospívání

Vágnerová (2012) popisuje starší školní věk jako období pubescence, která je první fází dospívání neboli adolescence. Vágnerová dále účelně rozděluje tuto fázi života na dvě období, přičemž první je vázané na věk 11-15 let a označuje se jako pubescence či raná adolescence. Ta je shora ohraničena koncem povinné školní docházky, stává se jedním z důležitých mezníků v lidském životě, dospívající získává občanský průkaz a také je třeba, aby se někam profesně nasměřoval. Stejně tak i Langmeier (2006) popisuje věk 11–15 let jako pubescenci a fázi prepuberty či první pubertální fázi přiřazuje věk 11–13 let a fázi vlastní puberty či druhou pubertální fázi věk 13-15 let. Podle Vágnerové (2012) je pro ranou adolescenci typické dospívání na tělesné úrovni a pohlavní dozrávání, které označujeme jako puberta.

U dospívajících dochází ke změnám způsobu myšlení a emočního prožívání, důležití jsou vrstevníci a pocit někam patřit, typické je první experimentování s partnerstvím jako takovým. Dospívání je tedy období, při kterém dochází ke komplexním změnám, k vlastní proměně, k osamostatnění se a také k odpoutávání se od rodiny, tzn. ke změnám na úrovni somatické, psychické i sociální. Dospívání zásadně ovlivňují kulturní a společenské podmínky, na osobnostní rozvoj mají vliv sociální skupiny jako rodina, škola, volnočasové instituce a jak už bylo výše uvedeno vrstevnická skupina.

Čačka (2000) stejně jako Vágnerová (2012) spojuje dospívání s ukončením základního vzdělání a volbou povolání, ale co se časového vymezení týče, používá rozdělení tohoto období lidského života na pubertu (12–17 let) a adolescenci (17–20 let). Tím pádem období staršího školního věku spadá do puberty. Čačka (2000) nahlíží na dospívání jako na přechod k samostatnosti, k nezávislosti, k morální zodpovědnosti a vytváření společenských hodnot. Období puberty se podle něho vyznačuje jistou nevyvážeností či disharmonií v oblasti fyzického i psychického vývoje. Dospívající zpravidla rychle rostou, což se projevuje

neobratností a nekoordinovanými pohyby, v psychickém vývoji dochází k takovým stavům, že něco jiného dospívající chce a něco jiného si myslí a dělá.

Macek (2003) diferencuje období dospívání na adolescence ranou, střední a pozdní, starší školní věk tudíž spadá do období raného (10–13 let) a středního (14–16 let). K adolescenci zaujímá několik teoretických přístupů, popisuje ji jako bouři a konflikt, čas pro splnění vývojového úkolu, proces učení, poznávání a přijímání nových rolí, konceptualizaci vlastního životního prostoru a utváření vlastního vývoje.

3.2 Faktory působící na dospívajícího

V následující kapitole diplomové práce se seznámíme stručně s faktory, které v období adolescence na dospívajícího jedince působí a mohou ho tím pádem formovat jak pozitivně, tak i negativně. Patří sem především rodina, výchovné a vzdělávací instituce, vrstevnická skupina a v dnešní době často diskutovaná média.

3.2.1 Rodina

Funkce rodiny je nezastupitelná v jakémkoliv období lidského života, tím více v období dospívání, kdy člověk hledá sám sebe, zjišťuje, kým je a kam patří. Funkční rodina dospívajícího podrží i v různých zátěžových situacích a rodiče svému dítěti podají vždy pomocnou ruku. To zajisté přispívá i k tomu, aby dítě v pubertě nemělo sklony k rizikovému chování. Rodina je v dospívání chápána jako sociální zázemí, ale už není tak formálně nadřazená jako v dětství (Vágnerová, 2012).

Rodinu si nevybíráme, ale v životě každého z nás hraje velkou roli, a právě v pubertě, kdy se dospívající snaží vymanit z rodičovské kontroly, má vliv rodičů nenahraditelnou roli pro vlastní seberozvoj dospívajícího. Rodina má stále velký sociální význam, pro dospívajícího je stabilní domov a pevné citové zázemí nezastupitelné. V případě, že v rodině vše neprobíhá harmonicky, mezi rodiči dochází ke konfliktům, rodina se rozpadá a dospívající se ocitá v neúplné rodině, vše může kompenzovat často ve vrstevnické skupině a pomocí rizikového chování v podobě užívání alkoholu, drog, aj. (Čačka, 2000).

3.2.2 Výchovné a vzdělávací instituce

Ve výchovných a vzdělávacích institucích stráví dospívající poměrně značnou část svého života, tím pádem je třeba je zahrnout do faktorů, které v období dospívání působí.

Škola jako instituce a v ní třída a třídní kolektiv, učitelé, cíle, normy a hodnoty vrstevnické skupiny, společné zájmové aktivity menších skupinek, pozice a role v kolektivu, to vše působí na rozvoj osobnosti dospívajícího člověka (Čačka, 2000).

Vágnerová (2012) uvádí, že pro dospívajícího je škola důležitá především pro další profesní přípravu a volnočasové instituce se v adolescenci snaží o maximální rozvoj schopností a dovedností zúčastněných nebo mohou sloužit jako kompenzace negativního vlivu rodiny a také školní neúspěšnosti.

3.2.3 Vrstevníci

Neodmyslitelným faktorem, který ve velké míře ovlivňuje dítě v pubertě, je vrstevnická skupina. Ta pomáhá k vlastní identifikaci, k pocitu důležitosti, podporuje dospívajícího jak emočně, tak sociálně. Dospívající nachází mezi vrstevníky přátelství, ale třeba i první lásky, může být součástí organizované party s vůdcem, která může mít vliv jak pozitivní, tak i negativní (Vágnerová, 2012).

Stejně jako Vágnerová (2012) i Čačka (2000) popisuje důležitost vrstevníků v období dospívání, kdy skupiny jedinců mající společné cíle a zájmy, ideály i problémy vedou ke způsobilosti soužití ve skupině, poskytují dospívajícímu pocit rovnoprávnosti, který například v rodině nezažívá. Přispívají k celkovému rozvoji osobnosti. Existuje zde však riziko, kdy se kolektiv vrstevníků přestává věnovat určité zájmové činnosti a sklouzne k rizikovému chování v podobě užívání alkoholu, drog aj. Vše se může dít na pozadí jakési vzpoury proti dospělým, pokud je třeba rodinné zázemí na špatné úrovni či pod diktátem vůdce party.

3.2.4 Média

Média v různých podobách provází lidstvo samo již od dávných dob, jako příklad můžeme uvést malby na stěnách v jeskyních v pravěku či starověké sloupy s egyptskými hieroglyfy. Během posledních let však došlo k obrovské revoluci a vedle tištěných novin,

rozhlasu a televize zaujal dominantní postavení internet a zasáhl nejen životy dospělých, ale také životy dětí a mládeže. Ve velkém měřítku probíhá přes internet společenská komunikace, toto médium patří k nekontrolovatelnému, všudypřítomnému a obraznému, čímž umožňuje stát se jakýmsi psaedonáboženstvím a do velké míry má schopnost ovlivnit jedince i celou společnost. Lidé, a tím spíše děti a mládež, médiím věří, ale nadevše je mediálně nezprostředkovaná zkušenost. Internet coby oblíbené médium, poskytovatel informací a zprostředkovatel komunikace, zábavy, ale i studia nepřináší bohužel jen pozitiva, ale má i své stinné stránky a děti a mládež by pomocí mediální výchovy, která je jedním z průřezových témat vzdělávání, měly umět vybírat vhodné obsahy, informace zpracovávat a vyhodnocovat. Neméně důležité je také mít kontrolu nad časem stráveným u internetu a tím předcházet rizikovému chování ve formě nadměrného užívání či závislosti na internetu (Šimková, 2012).

3.3 Rizikový vývoj v dospívání

Období adolescence, které je spojené s hledáním vlastní identity a touhou experimentovat, může jedince svést k rizikovému a problémovému chování, které se týká buď samotného dospívajícího a projeví se poškozováním vlastního zdraví (užívání drog, alkohol, kouření) nebo může naopak způsobovat ohrožení společnosti ve formě agrese, šikany, trestné činnosti. Stejně jako Vágnerová (2012) a Čačka (2000) i Macek (2003) vyzdvihuje zásadní vliv rodiny a vrstevníků na vývoj v dospívání. Za důležité pokládá zájmy kamarádů a také kontrolu ze strany rodiny. Dalším silným faktorem je škola, která zprostředkovává různé zájmové aktivity a slouží v podstatě jako prostor pro setkávání vrstevníků, role učitele je také podstatná. Macek (2003) ještě přidává vliv masmédií. Všechny tyto faktory jsou v podstatě provázané, a pokud rodina funguje na základě pozitivních emočních vztahů, rodiče udržují kontakt se školou i s vrstevníky dospívajícího dítěte a celkový životní styl je dobrý, vše působí preventivně proti vzniku problémového a rizikového chování.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

4 Vlastní výzkum

V následující kapitole budou prezentovány veškeré informace a data týkající se kvantitativního výzkumu vlivu volnočasových aktivit na výskyt rizikového chování žáků 2. stupně základních škol v obci Mokrá-Horákov a ve městě Brně.

4.1 Základní informace a téma výzkumu

Národní strategie primární prevence rizikového chování na stránkách MŠMT přímo specifikuje a pokládá za jedno ze základních východisek prevence rizikového chování takové činnosti, které: „...*napomáhají snižovat rizika ... prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času, například zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání.*“

(Strategie a koncepce MŠMT in MŠMT, 2021)

Účelem výzkumu je zmapovat a analyzovat do jaké míry mají žáci 2. stupně vybraných základních škol povědomí o rizikovém chování a volnočasových aktivitách, zda navštěvují zájmové kroužky a v jakém měřítku, jakým způsobem nejčastěji tráví volný čas, s jakou formou vybraného rizikového chování se již setkali či nikoliv, zda jejich čas trávený na internetu je nadměrný a může vést ke vzniku závislosti a zda tento čas nějak ovlivňují a korigují rodiče. Výzkum probíhal na základních školách v obci Mokrá-Horákov a ve městě Brně, zaměřen byl pouze na žáky 2. stupně těchto základních škol a bylo stanoveno celkem sedm hypotéz vycházejících ze sedmi výzkumných otázek. Tématem výzkumu je vliv volnočasových aktivit na výskyt rizikového chování žáků 2. stupně základní školy, na jehož základě je zjišťováno, zdali volnočasové aktivity ovlivňují výskyt vybraných druhů rizikového chování u žáků 2. stupně základní školy, zdali se na výskytu rizikového chování podílí také pohlaví, věk či lokalita, ve které zkoumaný jedinec navštěvuje základní školu.

4.2 Hlavní cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, zdali existuje rozdíl ve výskytu rizikového chování u žáků, kteří tráví pravidelně volný čas v zájmových kroužcích a těmi, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích.

4.2.1 Dílčí cíle výzkumu

Dílčí cíle výzkumu byly stanoveny tři:

1. Zjistit, zdali existuje rozdíl ve výskytu rizikového chování u žáků z městské školy v Brně a u žáků z venkovské školy v obci Mokrý-Horákov.
2. Zjistit, zdali je výskyt rizikového chování závislý na věku zkoumaných žáků.
3. Zjistit, zdali je výskyt rizikového chování závislý na pohlaví zkoumaných žáků.

4.2.2 Výzkumné otázky

1. Existuje rozdíl ve výskytu rizikového chování u žáků, kteří tráví pravidelně volný čas v zájmových kroužcích a těmi, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích?
2. Existuje rozdíl ve výskytu rizikového chování u žáků z městské základní školy v Brně a u žáků z venkovské základní školy v obci Mokrý-Horákov?
3. Je výskyt rizikového chování závislý na věku zkoumaných žáků?
4. Je výskyt rizikového chování závislý na pohlaví zkoumaných žáků?
5. Je výskyt zkušenosti s kouřením vyšší u patnáctiletých dívek než u patnáctiletých chlapců?
6. Existuje rozdíl ve výskytu nadměrného užívání internetu u žáků, kteří tráví pravidelně volný čas v zájmových kroužcích a těmi, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích?
7. Omezují rodiče žáky, kteří tráví volný čas pravidelně v zájmových kroužcích, v užívání internetu?

4.2.3 Hypotézy výzkumu

1. U žáků, kteří tráví volný čas pravidelně v zájmových kroužcích, bude výskyt rizikového chování nižší než u žáků, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích.
2. U žáků z městské základní školy v Brně bude výskyt rizikového chování vyšší než u žáků z venkovské školy v obci Mokrý-Horákov.
3. U patnáctiletých žáků bude výskyt rizikového chování vyšší než u žáků dvanáctiletých.

4. U chlapců bude výskyt rizikového chování vyšší než u dívek.
5. U patnáctiletých dívek bude výskyt zkušenosti s kouřením vyšší než u patnáctiletých chlapců.
6. Nadměrné užívání internetu bude u žáků, kteří tráví volný čas pravidelně v zájmových kroužcích nižší než u žáků, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích.
7. Žáci, kteří tráví volný čas pravidelně v zájmových kroužcích, jsou omezováni rodiči v užívání internetu.

4.3 Metody výzkumu

Metoda výzkumu byla zvolena kvantitativní, data shromážděna pomocí polostrukturovaného online dotazníku, analyzována, bylo stanoveno sedm hypotéz na základě výzkumných otázek a tyto hypotézy následně testovány provedením testu nezávislosti chí- kvadrát pro kontingenční tabulku.

Dotazník byl anonymní a obsahoval 15 otázek, které se zaměřovaly na zjištění dat týkajících se návštěvy školy v Mokrém-Horákově či Brně, na věk a pohlaví a dále na informace týkající se navštěvování zájmových kroužků a rizikového chování. 10 otázek bylo uzavřených s výběrem jedné kategoriální možnosti, 3 otázky byly s možností výběru maximálně tří kategoriálních položek, popř. s uvedením jiné možnosti, než výběr nabízel. 2 otázky měly možnost výběru ano-ne, z toho jedna při volbě „ano“ ještě možnost doplnění „jakou?“

4.4 Výběr výzkumného vzorku

Pro výzkum byli vybráni záměrně žáci 2. stupně základní školy v obci Mokrý-Horákov a v Brně, jejich věk se pohyboval v rozmezí 11 až 16 let, na základě dotazníku se dále rozčlenili do dílčích skupin právě podle věku, ale také pohlaví a příslušnosti k dané základní škole. Celkový počet žáků ve vzorku byl 398, 183 žáků z Mokrý-Horákova a 215 z Brna.

4.5 Podmínky pro výzkum

Výzkumné šetření pro diplomovou práci bylo provedeno na Základní škole Mokrý- Horákov, příspěvková organizace, Mokrý 352 a na Základní škole Brno, příspěvková

organizace, Jana Babáka 1. Plánovaný výzkum byl avizován ředitelům škol, kteří souhlasili a byli seznámeni s dotazníky. Dotazník včetně průvodního dopisu s instrukcemi k vyplnění byl vypracován v říjnu 2020. Po dohodě se školními metodičkami prevence, které se také s dotazníkem měly možnost seznámit, byla naplánovaná distribuce tištěného dotazníku žákům 2. stupně.

V Základní škole Mokrá-Horákov budou výsledky výzkumu zveřejněny v letním čísle školního časopisu.

4.6 Realizace výzkumu

Výzkum měl proběhnout na konci října 2020, ale situace se zkomplikovala uzavřením škol v důsledku vládních nařízení a epidemiologických opatření v souvislosti s pandemií COVID-19 (onemocnění způsobené novým typem koronaviru). Naděje, že se žáci vrátí brzy fyzicky do školních lavic, se rozplynula, a i když se před Vánoci ve školách zavedla rotační výuka, bylo schůdnějším řešením dotazník přetvořit do online podoby pomocí služby Survio včetně průvodního dopisu s instrukcemi k vyplnění a žákům 2. stupně základních škol v Mokrě-Horákově a v Brně rozeslat e-mailem. Odkaz k vyplnění dotazníku rozesílaly školní metodičky prevence v rámci předmětů výchova k občanství a výchova ke zdraví.

4.7 Harmonogram zpracování kvantitativních dat

Data byla pomocí online dotazníků shromažďována od 10.12.2020 do 10.1.2021. Doba byla nastavena delší vzhledem k tomu, že do období zasahovaly vánoční svátky a s nimi spojené prázdniny. Celkový počet žáků, kteří dotazník vyplnili, byl 295, z toho 183 připadá na Základní školu Mokrá-Horákov, kde se podařilo docílit 100% účasti na výzkumu. To, že v Základní škole Mokrá-Horákov vyplnili dotazník všichni žáci, je dozajista ovlivněno tím, že školní metodička prevence je u žáků druhého stupně velice oblíbená, žáky dokázala motivovat a také na základě zpětné vazby, ve které se žáci mohli vyjádřit k celkovým pocitům z dotazníku, byly uděleny jedničky za aktivitu. Dobrých známek není nikdy dost.

Naopak na základní škole v Brně vyplnilo dotazník pouze 112 žáků z celkového počtu 215, což činí 52% zúčastněných. Malá účast je s největší pravděpodobností zapříčiněna tím, že brněnská základní škola byla vybrána náhodně, neexistují žádné přímé vazby k této základní škole, žákům ani školní metodičce prevence ze strany výzkumníka a tím pádem oslovení žáci

nebyli dostatečně motivovaní. Samotné vyplnění dotazníku v online podobě mohlo pro mnohé žáky znamenat další čas strávený s výpočetní technikou, což v době distanční výuky není zcela ideální.

Veškerá data získaná z dotazníků byla předána ke zpracování výpočtů pomocí programu STATISTICA, toto odborně provedl Mgr. Tomáš Zdražil.

4.8 Zjištěná data

V této kapitole budou prezentována zjištěná data, postupovat budeme dle jednotlivých otázek v dotazníku, který je v nevyplněné verzi součástí přílohy 1.

Pro všechny otázky dotazníku s kategoriálními variantami odpovědí (otázka č. 9,10,11,12,13) byly vytvořeny grafy s absolutními a relativními četnostmi. Pro proměnnou věk byly navíc vypočteny průměr, směrodatná odchylka, minimum a maximum.

Proměnná vyjadřující míru rizikového chování byla pro každého respondenta vypočtena jako součet kódů vycházejících z následující tabulky.

otázka č.	ne	zkusil	pravidelně
9	0	1	3
10	0	1	3
11	0	1	3
12	0	1	3
otázka č.	ne	ano	
13	0	3	

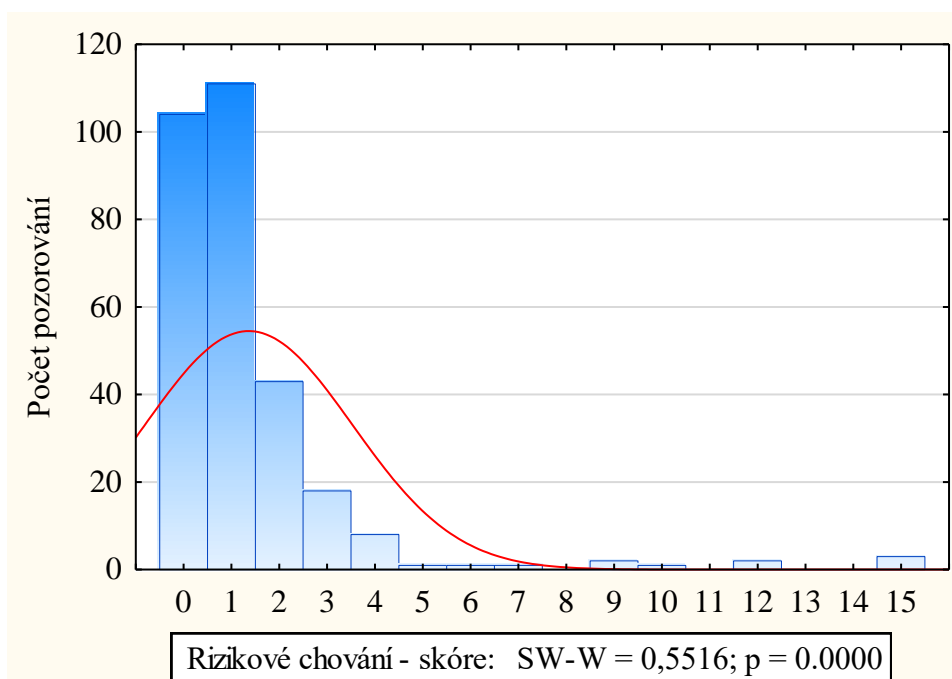
Tabulka 1: Proměnná vyjadřující míru rizikového chování

Otázka č. 9 se týká zkušenosti se záškoláctvím, otázka č. 10 zjišťuje zkušenost s kouřením, otázka č. 11 zase zkušenost s alkoholem a otázka č. 12 zkušenost s marihuanou. V otázce č. 13 zjišťujeme, zda mají žáci zkušenost i s jinými drogami, popř. s jakými. Pokud žáci odpověděli v otázkách č. 9-12, že nemají žádnou zkušenost s vybranými formami rizikového chování, získali za tuto odpověď 0 bodů, pokud jejich odpověď zněla, že již vybranou formu RCH zkusili, byl přidělen 1 bod a v případě pravidelného záškoláctví

či kouření, užívání alkoholu a marihuany získali žáci do výsledného skóre 3 body. U otázky č. 13: „Máš zkušenost s jinou drogou?“, pak mohli žáci za odpověď ne získat 0 bodů a za odpověď ano 3 body.

Výsledné skóre po sečtení všech získaných bodů mohlo nabývat hodnot od 0 do 15, přičemž hodnota 0 znamenala minimální míru rizikového chování respondenta, žák nemá zkušenost s žádnou z vybraných forem RCH a hodnota 15 znamenala maximální míru rizikového chování respondenta, tzn., žák chodí pravidelně za školu, pravidelně kouří, užívá alkohol, marihuanu i jiné drogy. Vzhledem k tomu, že hodnoty této proměnné nebyly normálně rozloženy, byl pro hypotézy zahrnující porovnání dvou skupin této proměnné použit neparametrický Mann - Whitneyho test.

Do skóre rizikového chování nebylo záměrně zahrnuto užívání internetu a tato data jsou vyhodnocena a komentována samostatně. I přes to, že v úvodním dopise k dotazníku byla poznámka, že žáci mají vyplňovat dotazník podle toho, jaká byla situace v době, kdy normálně chodili do školy, předpokládáme, že čas strávený na internetu vyhodnotili žáci zkresleně. Je to zapříčiněno tím, že došlo k uzavření škol na základě vládního nařízení kvůli pandemii COVID- 19, žáci byli nuceni přejít na online výuku, a tak i celkový čas trávený na internetu značně narostl, protože se do online prostředí přesunuly i komunikace s vrstevníky, ale třeba i volnočasové aktivity.

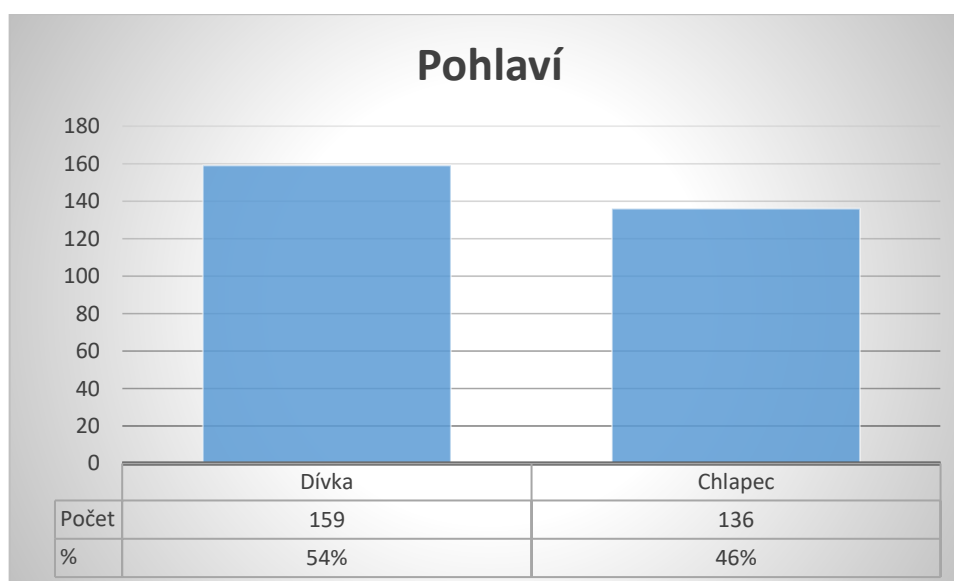
Graf 1: Rozložení skóre rizikového chování

Data ve sloupcovém grafu nekopírují Gaussovu křivku. Gausova křivka má typicky zvonovitý tvar, výskyt extrémních hodnot je ojedinělý, většina výsledků se spíše pohybuje kolem průměrné hodnoty (Chráška, 2016). Dle Shapiro-Wilkova testu, testu normality, je normální rozdělení zamítnuto, $p=0,000<0,05$; Z grafu vyplývá, že většina respondentů má spíše nulové či minimální zkušenosti s vybranými formami RCH a jejich skóre má hodnotu nejčastěji pouze 1 a dále jsou to žáci se skóre 2,3,4 a minimum se skóre 5,6,7. Extrémních případů s výsledným skóre RCH hodnoty 9,10,12 a 15 bylo také minimum.

Pro testování závislosti dvou nominálních proměnných byl použit chí-kvadrát test nezávislosti v kontingenční tabulce. Všechny výpočty byly provedeny v programu STATISTICA, hladina významnosti byla zvolena 5%.

První tři položky (otázky) dotazníku se týkají identifikačních údajů, které hrají ve výzkumu důležitou roli, jelikož dílčí cíle výzkumu jsou zaměřeny právě na výskyt rizikového chování v závislosti na pohlaví, lokalitě základní školy a věku respondentů.

Otázka č. 1

Graf 2: Rozložení pohlaví respondentů

Z grafu je patrné, že z celkového počtu 295 žáků, kteří vyplnili dotazník, bylo 159 dívek, což činí 54% a 136 chlapců, což činí 46%. To, že je dívek více než chlapců přisuzujeme především jednak všeobecně známým faktům, že dívky většinou přistupují celkově svědomitěji k plnění úkolů a mají větší zodpovědnost, ale také tomu, že jsou v populaci zastoupeny ve větším počtu a tomu odpovídá i skutečnost. Na základní škole v obci Mokrá-Horákov totiž vyplnili dotazník všichni žáci 2. stupně v celkovém počtu 183 a z toho je dívek 97, což činí

53% a 86 chlapců, tj. 47%. V Brně vyplnilo dotazník 112 žáků z celkového počtu 215, což je 52% a ze 112 bylo 62 dívek a 50 chlapců, tj. 55% dívek a 45% chlapců.

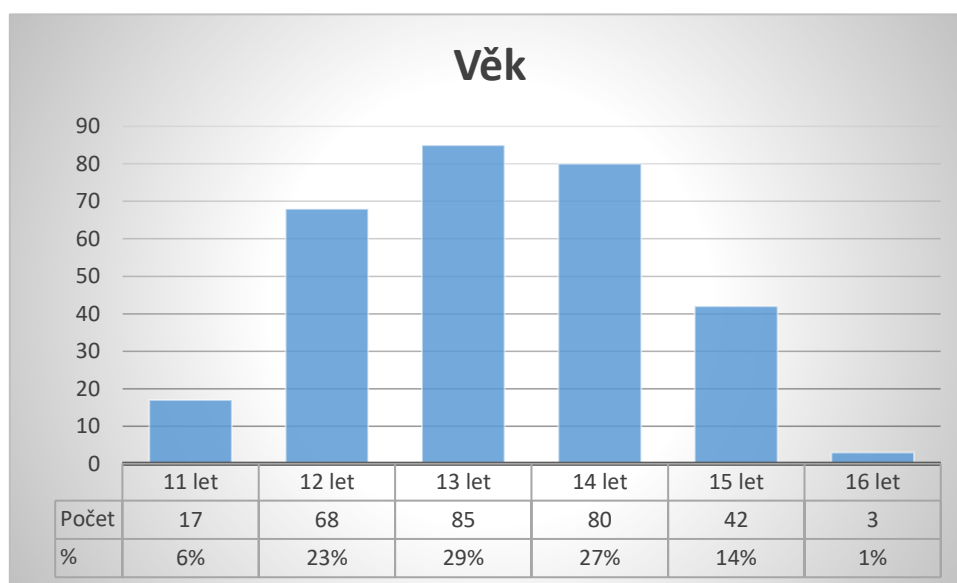
Otázka č.2

Graf 3: Lokalita základní školy

V tomto grafu vidíme rozložení respondentů podle základní školy, kterou navštěvují. Z celkového počtu 295 dotazníků, bylo 183 zodpovězeno žáky ze Základní školy Mokrý- Horákov, což činí 62% a 112 zodpovězeno žáky ze Základní školy Brno, a to je 38%. Také je třeba zmínit, jak již bylo uvedeno výše, že počet žáků 2. stupně je v Mokrý-Horákově 183, tím pádem byla návratnost dotazníků 100%, ale v Brně čítá 2. stupeň 215 žáků, odpovědi však bylo pouze 112, což je 52% účast. Stoprocentní návratnost dotazníků v obci Mokrý- Horákov přisuzuji osobně tomu, že na uvedené základní škole pracuji a osobně se s žáky znám a školní metodička prevence má na žáky velice dobrý a motivující vliv, a právě ona stála za distribucí online dotazníků. Základní škola v Brně byla vybrána náhodně a mezi výzkumníkem a respondenty nejsou žádné vazby, proto i návratnost dotazníků byla poloviční.

Otázka č. 3

Graf 4: Rozložení věku respondentů

Z grafu můžeme vyčíst, že z celkového počtu 295 respondentů bylo 17 jedenáctiletých, což činí 6%, 68 bylo dvanáctiletých, to je 23%, nejpočetnější skupinu tvoří třináctiletí, jsou zastoupeni 85 respondenty, a to je 29%, čtrnáctiletých žáků bylo 80, což činí 27%, patnáctiletých bylo 42, to je 14% a šestnáctiletí byli pouze 3, to je 1%.

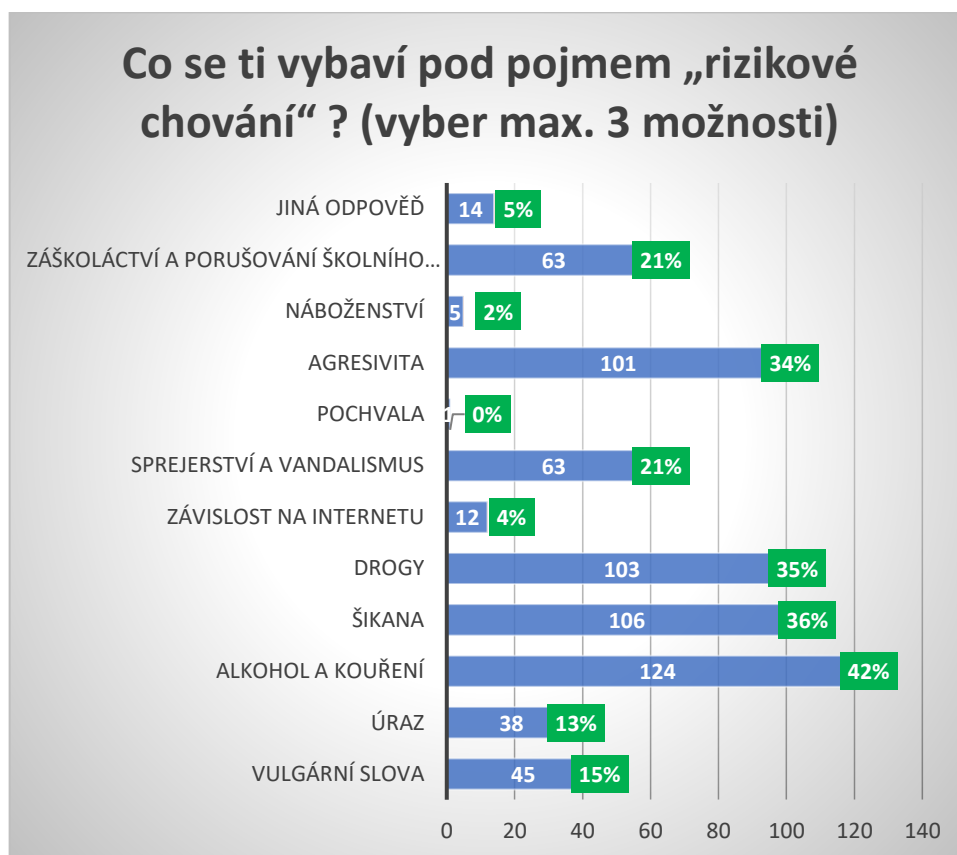
Počet	Průměr	Směrodatná odchylka	Minimum	Maximum
295	13,2	1,2	11	16

Tabulka 2: Popisná statistika: věk

Z tabulky jasně vidíme, že průměrný věk žáků vyšel 13,2 roku, již výše bylo uvedeno, že skupina třináctiletých je z celkového počtu respondentů nejpočetnější a zahrnuje 85 dotazovaných, což činí 29%.

Následují otázky č. 4 a 5 s nastavením výběru až tří možností, měly za úkol odhalit povědomí žáků o tom, co je rizikové chování a jejich představu o tom, co je to volnočasová aktivita.

Otázka č. 4

Graf 5: Povědomí žáků o rizikovém chování

Co se ti vybaví pod pojmem rizikové chování? (max. 3 možnosti)	Počet	%
Vulgární slova	45	15%
Úraz	38	13%
Alkohol a kouření	124	42%
Šikana	106	36%
Drogy	103	35%
Závislost na internetu	12	4%
Sprejerství a vandalismus	63	21%
Pochvala	1	0%
Agresivita	101	34%
Náboženství	5	2%

Záškoláctví a porušování školního řádu	63	21%
Jiná odpověď	14	5%

Tabulka 3: Povědomí žáků o rizikovém chování

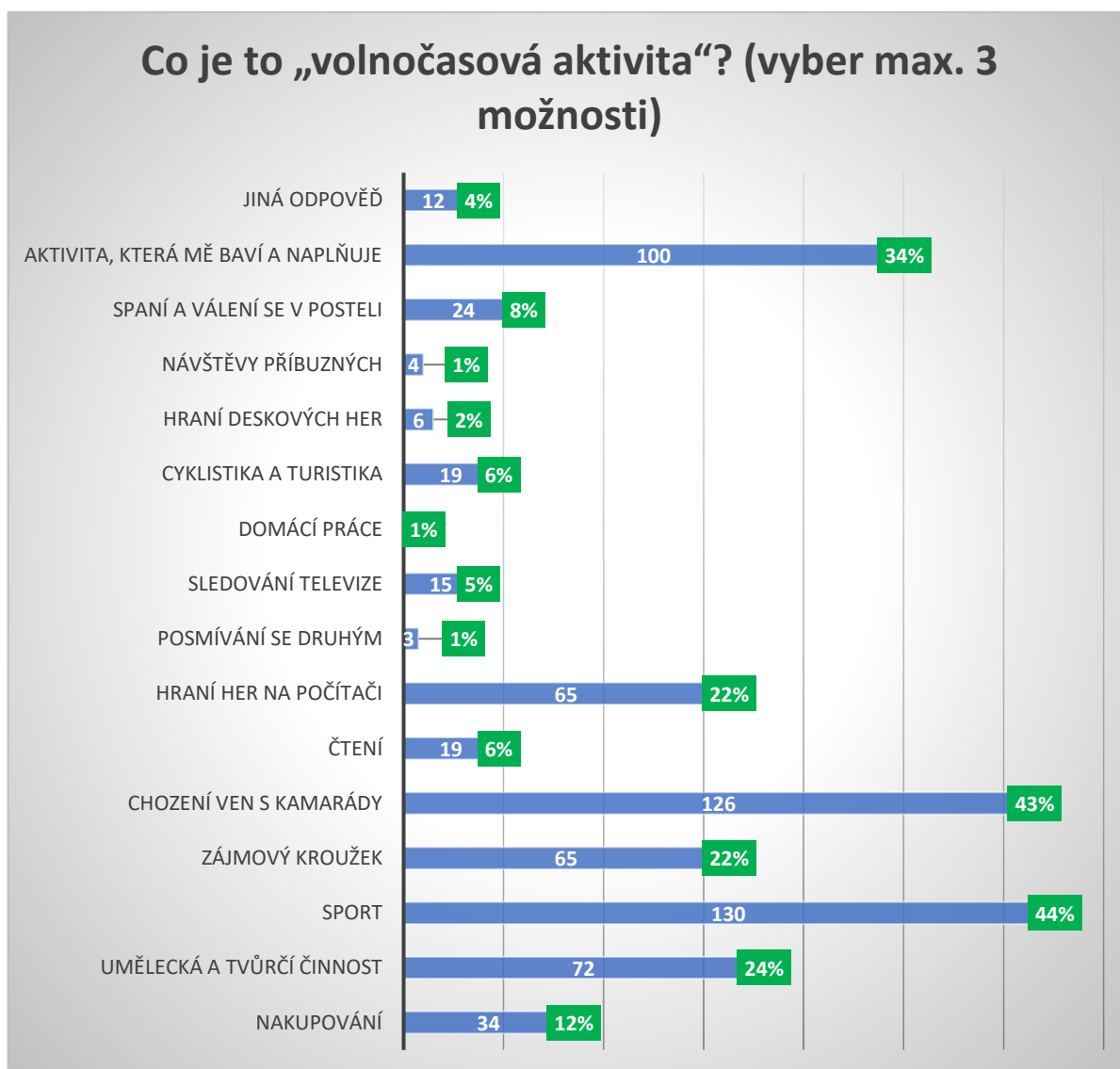
Z grafu a tabulky výše je patrné, že žáci si z 11 možných odpovědí pod pojmem RCH nejčastěji vybaví alkohol a kouření, a to v počtu 124, což činí 42%, na druhém místě je šikana v počtu 106, to je 36%, třetí místo obsadily drogy v počtu 103, tedy 35%, čtvrtou nečastější možností byla agresivita v počtu 101, což činí 34%, na pátém místě se stejným počtem odpovědí skončilo sprejerství a vandalismus společně se záškoláctvím a porušováním školního řádu, odpovědí bylo u obou kategorií 63, a to je 21%. Vulgární slova si pod pojmem RCH vybaví 45 žáků, to je 15%, úraz označilo 38 žáků, což je 13%, překvapivě pouze 12 žáků, což jsou 4%, vybralo závislost na internetu. 5 žáků, to jsou 2% označilo náboženství a pochvala byla označena jednou. Na pomyslném osmém místě v počtu 14, což je 5%, skončila možnost jiné odpovědi. A co jiného si žáci vybaví pod pojmem RCH? Níže je výčet konkrétních odpovědí.

„Něco, co by se dělat nemělo, může to být průser; nebezpečí; tvrdý drogy, přestupky a porušování zákonů atd.; škola; nějaké upozornění; nic pro mě není rizikové chování; nebezpečné chování např. u čeho by mohlo dojít k úrazu; nevhodné chování a vše co pod to spadá; ohrožení jak života, tak soukromí člověka; nelegální aktivity celkově; skákat z okna; nebezpečí; chození do školy; třeba když jdeš do obchodu bez roušky nebo do školy.“

Žáci podle vybraných odpovědí mají dobré povědomí o rizikovém chování, je tedy patrné, že jsou naplňovány cíle předmětu Výchova k občanství a Výchova ke zdraví, žáci jsou v rámci těchto předmětů vedeni k prevenci sociálně patologických jevů a měli by mít i určité povědomí o zdravotních rizicích spojených se zneužíváním návykových látek. Nejčastěji si s pojmem RCH dle výsledků šetření spojují alkohol, kouření, šikanu a drogy, ale i agresivitu a záškoláctví spojené s porušováním školního řádu. V případě vyjádření formou jiné odpovědi je patrné, že dospívající chápou RCH jako něco nebezpečného, nevhodného, nelegálního, spojeného s úrazem, a dokonce v jedné odpovědi se již odráží situace dnešní doby spojená s pandemií COVID-19, jeden z respondentů považuje za RCH nepoužití roušky při nákupu a návštěvě školy. Pouze 12 žáků, což jsou 4%, označilo jako rizikové chování závislost na internetu, přesto tato forma rizikového chování je v poslední době na vzestupu a začíná se stávat celospolečenským problémem. Je patrné, že závislost na internetu žáci nevnímají jako možné riziko, vše může být opět ovlivněno faktem, že společnost byla kvůli pandemii COVID-19

nucena přesunout velké množství aktivit do online prostředí včetně výuky, ale i zájmových činností.

Otázka č. 5

Graf 6: Představa žáků o volnočasových aktivitách

Co je to „volnočasová aktivita“? (vyber max. 3 možnosti)	Počet	%
Nakupování	34	12%
Umělecká a tvůrčí činnost	72	24%
Sport	130	44%

Zájmový kroužek	65	22%
Chození ven s kamarády	126	43%
Čtení	19	6%
Hraní her na počítači	65	22%
Posmívání se druhým	3	1%
Sledování televize	15	5%
Domácí práce	4	1%
Cyklistika a turistika	19	6%
Hraní deskových her	6	2%
Návštěvy příbuzných	4	1%
Spaní a válení se v posteli	24	8%
Aktivita, která mě baví a naplňuje	100	34%
Jiná odpověď	12	4%

Tabulka 4: Představa žáků o volnočasových aktivitách

V tabulce a grafu výše můžeme vidět jistou představu o tom, co pro žáky znamenají volnočasové aktivity. 130 žáků, což je 44% označilo jako volnočasovou aktivitu sport, těsně za sportem s počtem 126, což je 43% se umístilo chození ven s kamarády, třetí nejčastější možnost byla aktivita, která mě baví a naplňuje v počtu 100, a to je 34%. Uměleckou a tvůrčí činnost má s volným časem spojeno 72 žáků, což činí 24%, zájmový kroužek, ale i hraní her na počítači vybralo ve stejném počtu 65 žáků, a to je 22%. Pro 34 žáků, což je 12% je volnočasovou aktivitou nakupování, pro 24 žáků, což je 8% spaní a válení se v posteli, se stejným počtem odpovědí 19, to je 6% skončilo čtení a cyklistika a turistika, sledování televize označilo 15 žáků, a to je 5%. Pouze 4 žáci, což je 1% považují shodně za volnočasovou aktivitu domácí práce a návštěvy příbuzných. 3 žáci, to je 1%, vybrali možnost posmívání se druhým.

12 žáků, což jsou 4% označilo možnost jiné odpovědi a vyjádřilo se k otázce **Co je to „volnočasová aktivita“?** následovně:

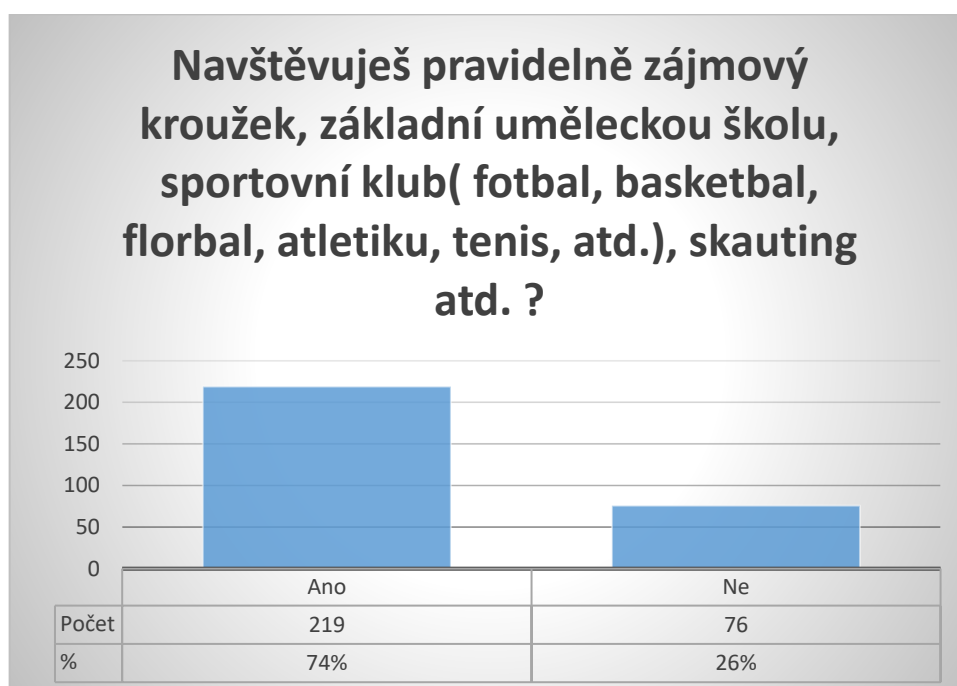
„Skoro všechno, bohužel toho nejde zaškrtnout víc než 3; chození s kámošema do Brna (poznámka autora - jde o žáka z obce Mokrá-Horákov); volnočasová aktivita, je člověk, co dělá něco dobrovolně, a baví ho to; všechno, když to děláte ve volném čase, zakliknul bych všechno, ale nejde to; hraní na mobilu; je pro mě zábava při sportu s kamarády a s rodinou; Skaut; učení; jakákoliv činnost, kterou trávíme náš volný čas; psaní - nenávistné komentáře pod videi Pavla Caltý; něco, co mohu dělat ve volném čase; jakákoliv aktivita v mém volném čase.“

Velice potěšující je, že na prvním místě skončil jako volnočasová aktivita sport, dalším bylo chození ven s kamarády, z čehož je patrné, že vrstevnická skupina a sounáležitost s ní, je pro jedince v období dospívání opravdu velice důležitá. Na pomyslném třetím místě se umístila odpověď ve znění „aktivita, která mě baví a naplňuje“, což znamená, že dospívající vidí ve volném čase zábavu a smysluplnost, a tak by to mělo být. Téměř čtvrtina žáků vidí pod pojmem volnočasová aktivita uměleckou a tvůrčí činnost a až na pátém místě společně s hraním her na počítači skončil zájmový kroužek.

Pro určitou komparaci dat z našeho výzkumu budou používána data ze studie Health Behaviour in School-aged Children (dále též HBSC). Jde o mezinárodní výzkumnou studii zabývající se zdravím a životním stylem dětí a školáků, vychází ze stanovisek WHO, poprvé se v České republice výzkum uskutečnil v roce 1995 a je opakován vždy po čtyřech letech. Zkoumanou skupinou jsou dospívající ve věku 11, 13 a 15 let. Studie se zaměřuje např. právě na rizikové chování, volnočasové aktivity, ale i stravování atd.

V HBSC studii bylo zkoumáno, jaký má pro dospívající význam sport, ale i umělecké činnosti, chození do kroužků, organizované volnočasové aktivity. Bylo zjištěno, že z deseti respondentů jich devět sportuje a organizovaně tráví volný čas 86% dospívajících. Asi pětina dotazovaných tráví volný čas s kamarády (Kalman, 2019).

Otázka č. 6

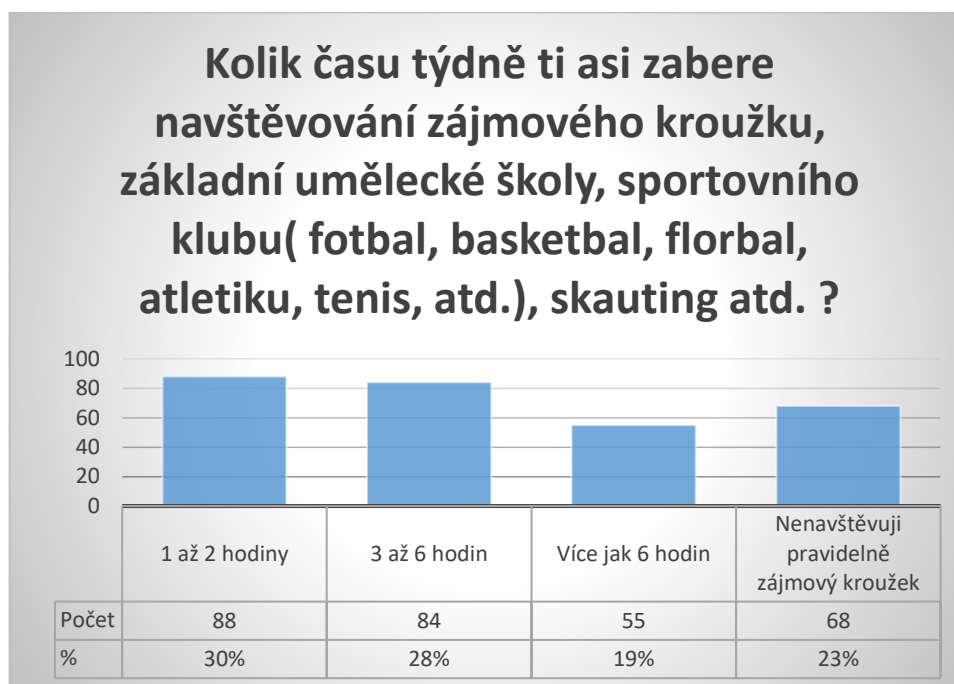

Graf 7: Pravidelná účast v zájmovém kroužku

Z grafu vyplývá, že pravidelná účast v zájmovém kroužku se týká 219 žáků, což odpovídá 74% z celkového počtu 295. Zbýlých 76 žáků, což činí 26%, zájmové kroužky pravidelně nenavštěvuje. Zjištěná data jsou potěšující, jelikož s přibývajícím věkem většinou děti a mládež opouštějí pravidelnou zájmovou činnost, ale dle našeho výzkumu je to pouze čtvrtina respondentů.

Ve studii HBSC bylo zjištěno, jak už bylo zmíněno výše, že 86% dospívajících tráví volný čas pravidelně organizovaně a jsou dle zjištění více spokojeni v životě a také mají větší školní úspěšnost, nejde opomenout ani fakt, že oproti ostatním respondentům, kteří nemají pravidelnou volnočasovou aktivitu, také méně kouří a pijí alkohol (Kalman, 2019).

Otázka č. 7

Graf 8: Čas strávený v kroužcích

Graf k otázce č. 7 ukazuje, že 88 žáků, což je 30%, stráví v zájmových kroužcích 1 až 2 hodiny týdně, 84 žáků, což činí 28%, stráví v zájmových kroužcích 3 až 6 hodin týdně a více jak 6 hodin týdně zaberou zájmové kroužky 55 žákům, což je 19%. 68 žáků, což je 23%, označilo, že nenavštěvují pravidelně zájmový kroužek. Zde dochází k rozdílu 8 žáků u odpovědi na předchozí otázku, kde 76 žáků, což je 26%, označilo možnost, že nenavštěvují pravidelně zájmový kroužek. Celkově se dá předpokládat, že čím déle tráví dospívající v zájmových kroužcích, svůj volný čas mají tím pádem vyplněný organizovanou činností, dochází u nich k výchovnému působení ze strany vedoucích kroužků, trenérů a instruktorů a možnost výskytu rizikového chování je touto formou snižována.

Jak již bylo zmíněno v komentáři u otázky č. 6, tak dle výsledků HBSC studie jsou dokonce dospívající, kteří tráví volný čas pravidelně organizovaně úspěšnější ve škole a také méně kouří a pijí alkohol (Kalman, 2019).

Otázka č. 8

Graf 9: Způsob trávení volného času

Z výše uvedeného grafu k otázce č. 8 vyplývá, že nejčastěji tráví volný čas žáci s rodinou, a to v počtu 76, což odpovídá 26%, sám/sama tráví volný čas nejčastěji 71 žáků, což činí 24%, s vrstevníky tráví nejčastěji volný čas 66 žáků, a to je 22%, pravidelným navštěvováním zájmových kroužků tráví nejčastěji volný čas 47 žáků, to je 16% a jinou odpověď vybralo 35 žáků, to je 12%. Těchto 35 žáků tráví nejčastěji volný čas:

„Hraním her s kamarády (uvedeno celkem 5krát); chodím s kamarády běhat a trénovat fotbal; hraju si s bratry a chodím ven; hraním počítačových her s kamarády (uvedeno 3krát); s kamarády (uvedeno 5krát); volný čas trávím hraním na PC s chabrama (zřejmě odvozeno od slova „chábr“, což je nejlepší kamarád ve vězení) a relaxuju; hraní her (stolní, pc) s kamarády, programování, ui/ux design; hulím; to, co mě baví, dělám "customizing" (vytváření něčeho na zakázku, na přání -vysvětlení autorky diplomové práce) na různé věci, to je že vezmu třeba obyčejnou kapwučku (neidentifikovatelné slovo, není známo, co tím respondent myslel - vysvětlení autorky diplomové práce) přes rameno a speciálníma barvama si ho vylepším; svůj volný čas nejčastěji trávím s kamarády a rodinou; hraní her, ale bez rodiny; nejčastěji jsem na sportovním kroužku a za počítačem; rodina a Skaut; hodně si čtu, ale občas se podívám na internetu na nějaký film, s rodinou se dívám na filmy, ale nechodím na výlety, mám hodně kroužků a školy; často hraji na PC, když nemám úkoly do školy; sám, hraním počítačových her; jenom s kamarády; hraní na komplu; s přítelem

(povídání, hry, procházka apod.); většinou sám chodím ven a doma si hraju s bráchy; hraním fotbalu a na klavír; chodím ven s kamarády; pořád něco vyrábím, kreslím, alespoň půl hodiny každý den trénuji gymnastika a tanec; investováním kryptoměny/akcie, programování, myšlenkami na to, jak se stát císařem; s kamarády, rodinou, učím se atd.“

Jako nejčastější způsob trávení volného času uvedli respondenti čas strávený s rodinou, z toho můžeme usuzovat, že funkce rodiny je nezastupitelná a v životech dětí a mládeže velice důležitá. Kalman (2019) zjistil, že skoro 40% dospívajících společně s rodiči sportuje a celkově čas trávený s rodinou např. formou vycházek, návštěvami kina a restaurací či povídáním si se za posledních 16 let navýšil.

Formu jiné odpovědi si u otázky č. 8 vybralo 12% žáků, tato skupina respondentů tráví nejčastěji volný čas hraním her na počítači, ať už s kamarády či o samotě, hraním si se sourozenci nebo chozením ven s kamarády, objevují se i tvůrčí činnosti, sport, četba a dokonce učení. Nejčastěji tráví svůj volný čas 1 z respondentů i jednou z forem rizikového chování, jeho odpověď zní: „hulím.“

Otázka č. 9

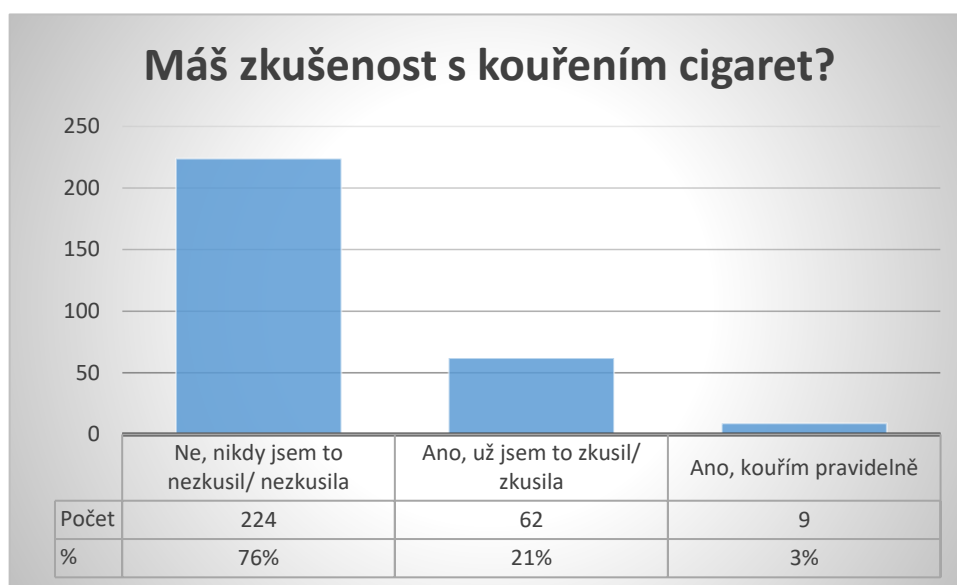
Graf 10: Zkušenost se záškoláctvím

Výše uvedený graf znázorňuje, že z celkového počtu 295 respondentů nebylo nikdy „za školou“ 267, což činí 91%, 23 žáků, což je 8% už „za školou“ bylo a pouze 5 žáků, to jsou 2%, chodí „za školu“ opakovaně. Výskyt pravidelného záškoláctví je tedy minimální.

Petrenko (2019) ve svém výzkumu týkajícím se výskytu rizikového chování žáků základních a středních škol v Praze zkoumal i výskyt záškoláctví a zjistil, že tato forma

rizikového chování má především vazbu na navštěvovaný ročník školy, kdy jeho nárůst je patrný s přibývajícím věkem a výsledky našeho šetření odpovídají výskytu záškoláctví u žáků v Praze, kdy zkušenost s tímto rizikovým chováním uvádí 3% šestááků, 5% sedmááků, 7% osmááků a 11% devátááků. V našem výzkumu má zkušenost se záškoláctvím 8% žáků 2. stupně ZŠ.

Otázka č. 10

Graf 11: Zkušenost s kouřením

Z grafu výše je patrné, že nikdy nezkusilo kouřit 224 žáků, což je 76%, zkušenost s kouřením má 62 žáků, což činí 21% a 9 žáků z celkového počtu 295 kouří pravidelně, a to jsou 3%.

Kouření společně s užíváním alkoholu patří všeobecně k nejčastějším formám rizikového chování, ke kterým se dospívající uchylují při různých experimentech většinou společně s partou vrstevníků. Bohužel i vliv rodiny je pro výskyt kouření značný, děti přebírají vzorce chování od svých rodičů. Pokud tedy rodiče kouří, připadá dětem toto chování jako normální.

Potěšující je, že dle zjištění studie HBSC má na počet pravidelných kuřáků v pozitivním slova smyslu vliv organizované trávení volného času (Kalman, 2019).

Petrenko (2019) ve své komparaci dat z šetření týkajícího se rizikového chování žáků v roce 2016 a 2019 na pražských druhých stupních základních škola, ale i středních škol dospěl ke zjištění, že kuřáků ubývá, asi 72% dotazovaných nemá žádnou zkušenost s kouřením. V našem výzkumu je to celých 76%, jde však pouze o žáky na základních školách.

Kalman (2010) v Národní zprávě o zdraví a životním stylu dětí a školáků podává informace o tom, že s přibývajícím věkem dětí roste i výskyt kouření a co víc, přibývá s věkem i kouřících dívek. Zkušenost s kouřením, což znamená, že aspoň jedenkrát kouřila má podle zjištěných dat polovina třináctiletých a tato skupina je též vyrovnaná genderově. V 15 letech už převažují dívky, 28% z nich kouří aspoň jednou týdně, chlapců je 22% kouřících aspoň jednou týdně.

Madarasová Gecková (2016) v Mezinárodní zprávě o zdraví a životním stylu dětí a školáků prezentuje také výsledky šetření výskytu zkušenosti s kouřením a kouřením tabáku alespoň jednou týdně u žáků ve věku 11, 13 a 15 let ze Slovenska, České republiky, Maďarska, Ukrajiny a Polska. Co se týče České republiky, jistou zkušenost s kouřením mají v nepatrném množství už děti ve věku 11 let, v této době ještě více chlapci, ve 13 letech se skupiny genderově vyrovnávají a v 15 letech už také převažují dívky, nicméně jsou skupiny zastoupeny v menším počtu, než v roce 2010. Dívek je 16% se zkušeností, ale i kouřících alespoň jedenkrát týdně a chlapců je 11%.

Otázka č. 11

Graf 12: Zkušenost s pitím alkoholu

Graf k otázce č. 11 vypovídá o tom, že nikdy nepilo alkohol 110 žáků, to je 37%, zato 172 žáků, což činí 58%, už alkohol ochutnalo a 13 žáků, což jsou 4%, pije alkohol pravidelně.

Stejně jako u kouření, i zde hraje velkou roli příklad rodiny. Všeobecně je známo, že právě první ochutnání alkoholu zažijí děti z rukou rodičů, ale právě oni by měli jít dětem příkladem

a snažit se co nejdéle děti, minimálně však do 18 let, ochránit před užíváním této návykové látky. Bohužel společnost je k alkoholu v České republice, ale nejen zde, velice tolerantní, reklamy na alkohol různého druhu se v podstatě vyskytují na každém rohu a alkohol je velice dobře dostupný. Být abstinentem je u většiny společnosti něco zcela nenormálního, alkohol je nabízen a podáván tradičně při setkávání lidí u příležitosti oslav narozenin, křtin, svateb, ale i pohřbů, o Vánocích, Velikonocích, lidé si otevírají lahvinku jen tak večer k televizi, v podstatě se dá říci, že příležitost se vždy najde. U mladých lidí slouží alkohol především k odstranění zábran, dospívající pak vidí v konzumaci alkoholu hlavně dobrodružství, experiment, něco zakázaného.

Kalman (2010) uvádí, že tak jako kouření i pití alkoholu je častější s přibývajícím věkem zkoumaných jedinců a na rozdíl od kouření více u chlapců. Až 1/3 dívek a 1/2 chlapců pravidelně pije v 15 letech. Více než 60% patnáctiletých chlapců a dívek se také vyslovilo, že první zkušenost s alkoholem zažili již ve 13 letech.

Madarasová Gecková (2016) se zaměřila na skupinu patnáctiletých a bylo zjištěno, že 22% dívek a 28% chlapců uvedlo první zkušenost s alkoholem ve 13 a méně letech, 9% dívek a 12% chlapců se ve 13 a méně letech poprvé opilo, alespoň jednou týdně, tzn. z našeho pohledu pravidelně, pije 4-5% jedenáctiletých, 5-9% třináctiletých a 14-20% patnáctiletých, přičemž chlapci ve všech věkových kategoriích více než dívky.

Otázka č. 12

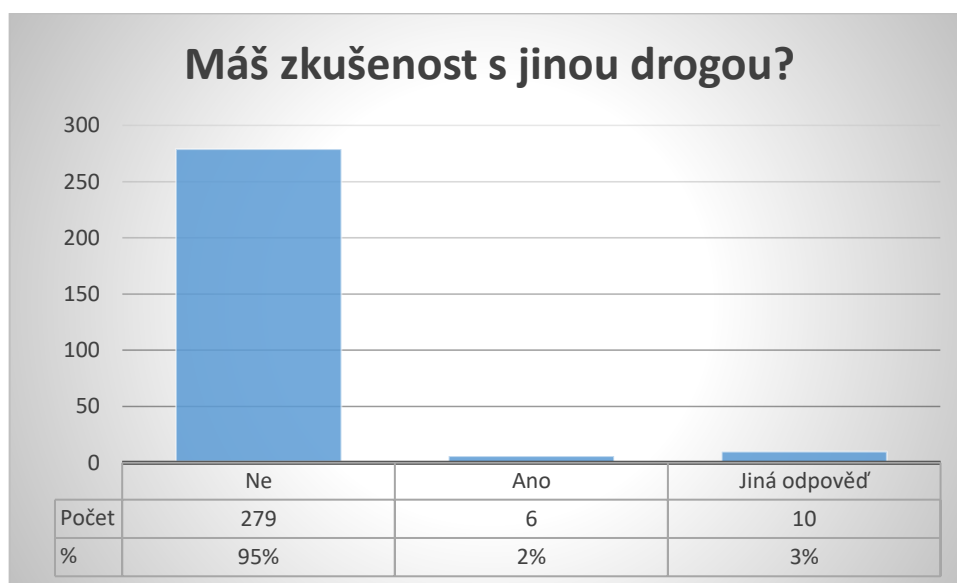
Graf 13: Zkušenost s lehkými drogami, konkrétně marihuanou

Výše uvedený graf znázorňuje, že 267 žáků, což je 91%, nemá žádnou zkušenost s marihuanou, 21 žáků, to je 7%, už marihuanu vyzkoušelo a 7 žáků, což činí 2%, uvádí, že marihuanu užívá pravidelně.

Užívání marihuany, lehké drogy, která je bohužel poměrně rozšířená, se většinou pojí i s jinými formami rizikového chování jako je kouření tabáku a konzumace alkoholu. Také je známo, že od lehkých drog už je jen krůček k tomu, aby jedinec sklouznul k drogám tvrdým. V našem zkoumaném vzorku vysoce převažují žáci, kteří nemají žádnou zkušenost s marihuanou, nicméně i malá skupina těch, kteří ji už někdy vyzkoušeli a zanedbatelná skupinka pravidelných uživatelů, nás vede k zamyšlení nad nebezpečím číhajícím na dospívající. Je neustále třeba působit preventivně a snažit se co nejvíce rizikové chování eliminovat.

V České republice má podle Mezinárodní zprávy o zdraví a životním stylu dětí a školáků zkušenost s marihuanou 23% patnáctiletých dívek a chlapců a v posledních 30 dnech užilo marihuanu 7% dívek a 8% chlapců ve věku 15 let (Madarasová Gecková, 2016).

Otázka č. 13

Graf 14: Zkušenost s jinou drogou

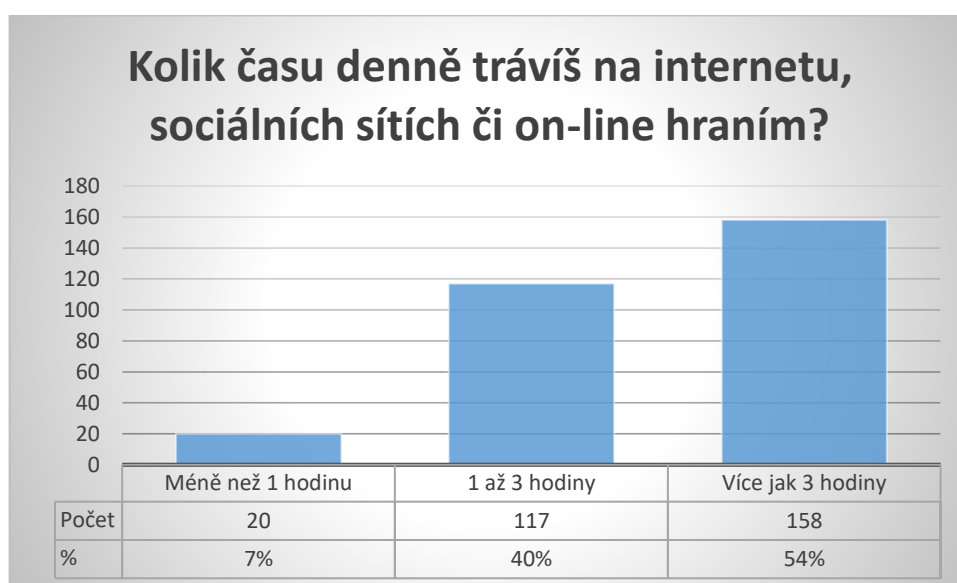
Zkušenost s jinou drogou, jinou než marihuanou, nemá dle výše uvedeného grafu celých 95%, to je 279 žáků, 6 žáků zkušenost s jinou drogou má, to jsou 2% a možnosti jiné odpovědi využilo 10 žáků, což jsou 3%. Uvedené konkrétní odpovědi, s jakou drogou mají žáci zkušenost, jsou následující: „S internetem; anime; s kryptoměnami; se všemi; kofein; kolo;

celkově asi kofein, čokoláda a taaak; ano, ale nevím, jaká to byla; nechci být konkrétní; ne, a co je ti do toho...?; kokain; přítelem; vodou, vzduchem, jídlem, školou.“

Zjištění, že celých 95% žáků nemá s jinými drogami vyjma marihuany žádnou zkušenost, je potěšující. Zbylých 5% žáků sice udává zkušenost s jinými drogami, nicméně i mezi těmito žáky jsou tací, kteří za jinou drogu považují kryptoměny, anime, kolo, čokoládu, vzduch, vodu, jídlo a školu či přítele. Dále se objevila dvakrát odpověď kofein. Jeden z žáků považuje za jinou drogu internet, to nás vede k zamyšlení, že bohužel i internet a jeho nadměrné užívání může vést k těžké závislosti. Ve čtyřech případech odpovědí, což činí 1,4%, se objevuje kokain, jde o odpovědi žáků z Brna ve věku 12, 13, 13 a 15 let. Toto zjištění je již potřeba vnímat jako alarmující, jelikož jde o silně návykovou látku a věk respondentů je nízký.

V Evropské školní studii o alkoholu a jiných drogách (dále též ESPAD), což je mezinárodní studie, která se již od roku 1995 zabývá výzkumem užívání návykových látek u dospívajících jedinců ve věku 15 a 16 let, bylo v roce 2019 zjištěno, že konkrétně s kokainem má zkušenost 1,6% respondentů ve věku 16 let (Zaostřeno, 2020).

Otázka č. 14

Graf 15: Čas strávený na internetu, sociálních sítích či on-line hraním

K otázce č. 14 náležející graf ukazuje, že na internetu, sociálních sítích či on-line hraním tráví méně než 1 hodinu denně pouze 20 žáků, což je 7%, 1 až 3 hodiny udává 117 žáků, což je 40% a 158 žáků, což činí 54%, tráví na internetu více než 3 hodiny denně.

Jak již bylo v teoretické části práce zmíněno, Ševčíková (2014) uvádí, že pokud čas strávený na internetu vytlačuje nebo úplně nahrazuje činnosti zdravější a užitečnější, jde o tři,

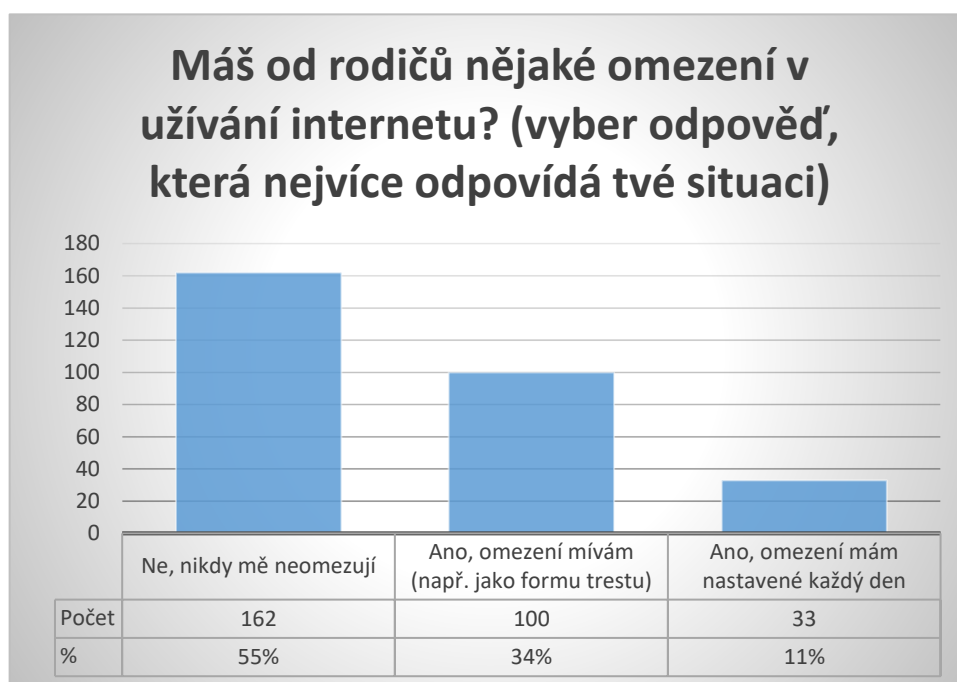
čtyři či více hodin strávených online denně a dospívající se dostatečně nevěnuje přípravě do školy a jiným fyzickým a sociálním aktivitám, hovoříme o nadměrném užívání internetu.

Z tohoto důvodu bylo i pro náš výzkum nastaveno 3 a více hodin strávených online jako maximum a považujeme tuto hranici za nadměrné užívání. Bohužel do této kategorie spadá 54% respondentů z našeho výzkumu. Tento fakt přisuzujeme především tomu, že výzkum probíhal v době pandemie COVID-19, kdy u žáků 2. stupně ZŠ probíhalo vzdělávání formou distanční výuky, pozastavena byla také činnost zájmových aktivit a tím pádem se většina života byla nucena přenést do online prostředí, včetně sociálních kontaktů s vrstevníky atd. Proto i toto zjištění bereme s rezervou a času strávenému online jsme na základě této skutečnosti nepřidělili body jako u záškoláctví, kouření, pití alkoholu a užívání marihuany či jiných návykových látek, tím pádem není tato forma rizikového chování promítnuta do skóre rizikového chování. Zjištěné údaje o času stráveném online jsou proto hodnocena zvlášť.

HBSC studie se kromě jiného zabývá i výzkumem v oblasti využívání sociálních sítí u dospívajících ve věku 11-15 let. V roce 2019 byly prezentovány výsledky, že stále ve skupině adolescentů existuje 22% těch, kteří vůbec nebo jen sporadicky pobývají v online prostředí, v obvyklé míře pak čas online tráví něco přes 50% respondentů. Zbytek již patří k intenzivním uživatelům či k těm, co trpí nadměrným užíváním. Problémových uživatelů sociálních sítí narůstá více ve věku 11-13 let mezi dívkami. Aby však nebylo poukazováno pouze na negativa, výzkum dokázal, že dospívající, kteří tráví čas na sociálních sítích, jsou celkově úspěšnější v kolektivu vrstevníků, zažívají z jejich strany větší podporu a jsou také méně konfliktní (Kalman, 2019).

Kratěnová (2017) ve zprávě o Zdraví dětí ČR 2016 podává výsledky výzkumného šetření u skupiny dětí a mládeže ve věku 5, 9, 13 a 17 let, kdy bylo zjištěno, že třetina z dotazovaných tráví u elektronického zařízení více než 3 hodiny denně.

Otázka č. 15

Graf 16: Omezení užívání internetu ze strany rodičů

Z grafu výše, který se vztahuje k poslední otázce dotazníku, plyne, že jenom 33 žáků, což je 11%, má od rodičů každý den nastavené omezení v užívání internetu, 100 žáků, to je 34% mívá omezení např. jako formu trestu, 162 žáků, což je 55% není nikdy omežováno od rodičů v užívání internetu. Množství žáků, kteří nemají žádné omezení ze strany rodičů v užívání internetu, je téměř identické s množstvím žáků, kteří tráví na internetu denně 3 a více hodin. Těchto žáků je 158, což činí 54%. V této oblasti by bylo třeba, aby se rodiče více zamýšleli nad potřebou kontroly svých dětí v online prostředí a snažili se např. více využívat aplikací, pomocí kterých je kontrolován jak čas strávený dítětem online, tak i obsah navštívených stránek a jiných aktivit.

Z výzkumů vyplývá, že rodiče nemají ve více než polovině případů přehled o tom, co jejich děti v online prostředí dělají a těchto případů ještě narůstá u dětí, kteří již patří k problémovým uživatelům. Rodiče mají v mnohem větší míře přehled o tom, jak jejich děti tráví volný čas fyzicky venku. Tuto skupinu tvoří 80% rodičů (Kalman, 2019).

4.9 Testování hypotéz

Hypotéza č. 1

U žáků, kteří tráví volný čas pravidelně v zájmových kroužcích, bude výskyt rizikového chování nižší než u žáků, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích.

Statistické hypotézy:

H_0 : Skóre rizikového chování se pro žáky trávící volný čas pravidelně v zájmových kroužcích a žáky, kteří pravidelný čas v zájmových kroužcích netráví, neliší.

H_A : Skóre rizikového chování se pro žáky trávící volný čas pravidelně v zájmových kroužcích a žáky, kteří pravidelný čas v zájmových kroužcích netráví, liší.

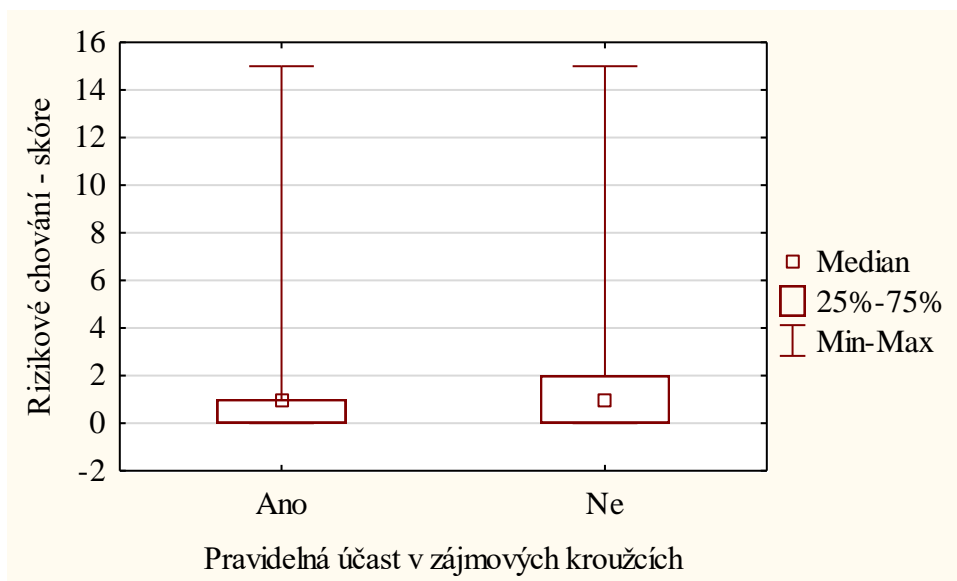
Výsledky Mann-Whitneyho testu a popisné statistiky pro obě srovnávané skupiny jsou uvedeny v následující tabulce.

Zájmové kroužky	počet	průměr	směrodatná odchylka	medián	p-hodnota
Ano	219	1,27	2,1	1	0,112
Ne	76	1,57	2,2	1	(nezamítáme H_0)

Tabulka 5: Pravidelná účast v zájmových kroužcích a výskyt RCH

Žáci navštěvující pravidelně zájmové kroužky měli průměrnou hodnotu skóre rizikového chování 1,27 při směrodatné odchylce 2,1. Žáci, kteří zájmové kroužky pravidelně nenavštěvují, měli průměrnou hodnotu skóre rizikového chování 1,57 při směrodatné odchylce 2,2. Medián obou skupin byl stejný, roven 1.

P-hodnota Mann-Whitneyho testu vyšla s ohledem na 3 desetinná místa 0,112, tedy vyšší než zvolená hladina významnosti 0,05. Nulová hypotéza nebyla zamítnuta. Na hladině významnosti 0,05 nebyl prokázán rozdíl ve skóre rizikového chování mezi žáky pravidelně navštěvujícími zájmové kroužky a žáky, kteří zájmové kroužky pravidelně nenavštěvují. Pořadové statistiky obou skupin (medián, dolní a horní kvartil, minimum a maximum) byly zobrazeny pomocí kategorizovaného krabicového grafu uvedeného níže.

Graf 17: Pravidelná účast v zájmových kroužcích a RCH

Z grafu a tabulky výše tedy vyplývá, že první z hypotéz se nepotvrdila, výskyt rizikového chování není nikterak vyšší u žáků, kteří nenavštěvují pravidelně zájmové kroužky než u žáků, kteří do kroužků pravidelně chodí. Na základě tohoto zjištění můžeme také reagovat na hlavní cíl práce, kterým je zjistit, zdali existuje rozdíl ve výskytu rizikového chování u žáků, kteří tráví pravidelně volný čas v zájmových kroužcích a těmi, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích. Rozdíl zjištěn nebyl, přesto je třeba i nadále považovat organizovaný volný čas dospívajících za jednu z forem prevence rizikového chování a dále se snažit už od útlého věku děti směřovat tak, aby volný čas trávily smysluplně, aby výběr aktivit ve volném čase byl především na jejich svobodném rozhodnutí a tím byla naplňována podstata volného času.

Hypotéza č. 2

U žáků z městské základní školy v Brně bude výskyt rizikového chování vyšší než u žáků z venkovské školy v obci Mokrá-Horákov.

Statistické hypotézy:

H_0 : Skóre rizikového chování se pro žáky městské základní školy v Brně a žáky venkovské školy v obci Mokrá-Horákov neliší.

H_A : Skóre rizikového chování se pro žáky městské základní školy v Brně a žáky venkovské školy v obci Mokrá-Horákov liší.

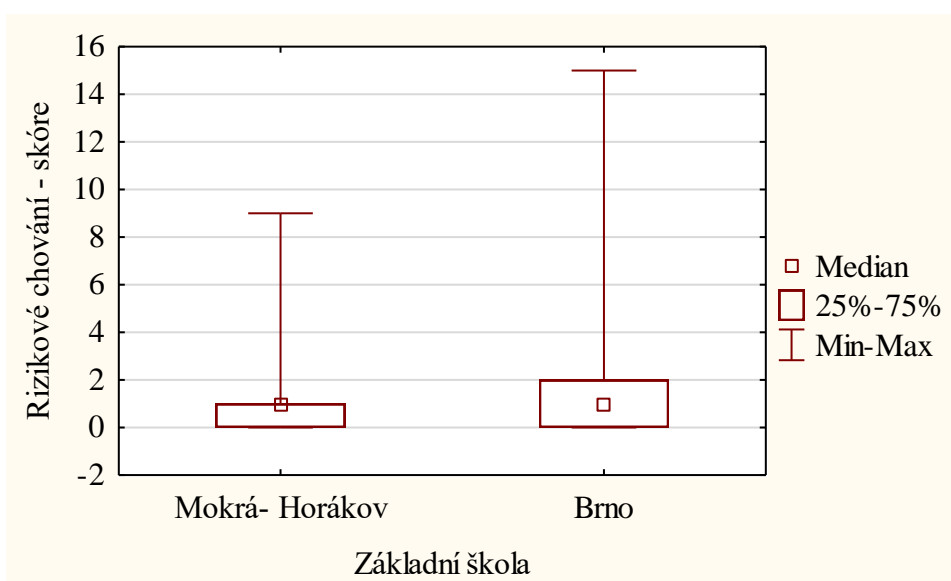
Výsledky Mann-Whitneyho testu a popisné statistiky pro obě srovnávané skupiny jsou uvedeny v následující tabulce.

Základní škola	počet	průměr	směrodatná odchylka	medián	p-hodnota
Brno	112	1,97	3,1	1	0,013
Mokrá-Horákov	183	0,97	1,1	1	(zamítáme H_0)

Tabulka 6: Lokalita základní školy a RCH

Žáci navštěvující Základní školu Brno měli průměrnou hodnotu skóre rizikového chování 1,97 při směrodatné odchylce 3,1. Žáci navštěvující Základní školu Mokrá-Horákov měli průměrnou hodnotu skóre rizikového chování 0,97 při směrodatné odchylce 1,1. Medián obou skupin byl stejný, roven 1.

P-hodnota Mann-Whitneyho testu vyšla s ohledem na 3 desetinná místa 0,013, tedy nižší než zvolená hladina významnosti 0,05. Nulová hypotéza byla zamítnuta ve prospěch alternativní hypotézy. Na hladině významnosti 0,05 byl prokázán rozdíl ve skóre rizikového chování mezi žáky navštěvujícími Základní školu Brno a žáky navštěvujícími Základní školu Mokrá-Horákov. Skóre rizikového chování bylo pro žáky Základní školy Brno statisticky významně vyšší než skóre rizikového chování pro žáky Základní školy Mokrá-Horákov. Pořadové statistiky obou skupin (medián, dolní a horní kvartil, minimum a maximum) byly zobrazeny pomocí kategorizovaného krabicového grafu uvedeného níže.

Graf 18: Lokalita základní školy a RCH

Z výše uvedeného grafu a tabulky je patrné, že lokalita, ve které žáci navštěvují základní školu, má na výskyt rizikového chování vliv. Potvrdila se tedy naše druhá hypotéza, že u žáků z městské základní školy v Brně bude výskyt rizikového chování vyšší než u žáků z venkovské školy v obci Mokrý-Horákov. Zároveň jsme schopni na základě zjištěných údajů reagovat na první dílčí cíl, kterým bylo zjistit, zdali existuje rozdíl ve výskytu rizikového chování u žáků z městské školy v Brně a u žáků z venkovské školy v obci Mokrý-Horákov. Tento rozdíl existuje, žáci z Mokrý-Horákova mají skóre rizikového chování podstatně nižší než žáci z Brna. Městské prostředí tedy zcela určitě přispívá k výskytu rizikového chování u dospívajících. Dá se předpokládat, že dospívající, kteří žijí na venkově, jsou ohroženi rizikovým chováním méně i z toho důvodu, že je zde dosti časté soužití více generací a děti a mládež tráví více času se svými rodiči a prarodiči a jsou tím pádem více „pod kontrolou.“

Hypotéza č. 3

U patnáctiletých žáků bude výskyt rizikového chování vyšší než u žáků dvanáctiletých.

Statistické hypotézy:

H_0 : Skóre rizikového chování se pro patnáctileté a dvanáctileté žáky neliší.

H_A : Skóre rizikového chování se pro patnáctileté a dvanáctileté žáky liší.

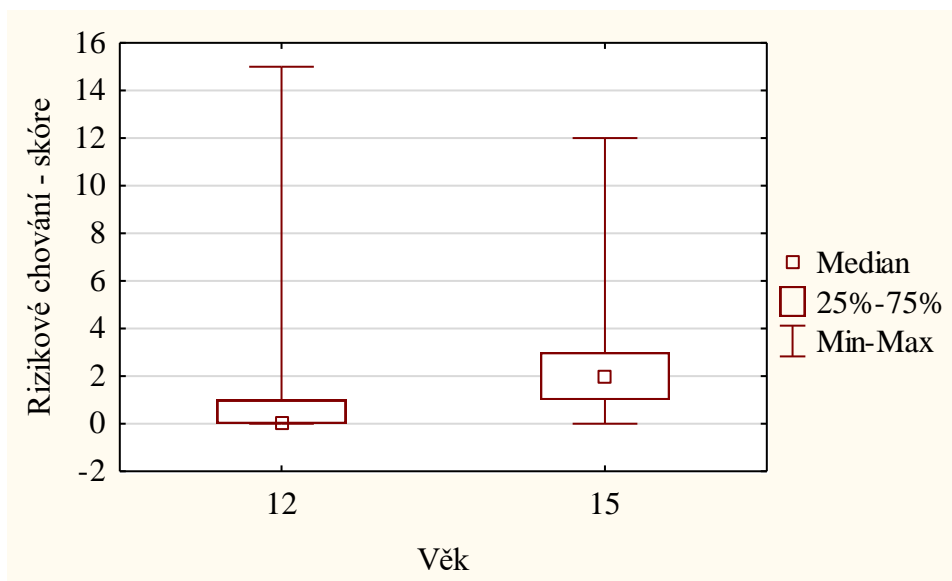
Výsledky Mann-Whitneyho testu a popisné statistiky pro obě srovnávané skupiny jsou uvedeny v následující tabulce.

Věková skupina	počet	průměr	směrodatná odchylka	medián	p-hodnota
12	68	0,7	1,9	0	0,000 (zamítáme H_0)
15	42	2,3	2,5	2	

Tabulka 7: Věk a RCH

Žáci ve věku 12 let měli průměrnou hodnotu skóre rizikového chování 0,7 při směrodatné odchylce 1,9. Žáci ve věku 15 let měli průměrnou hodnotu skóre rizikového chování 2,3 při směrodatné odchylce 2,5. Medián byl vyšší pro patnáctileté žáky (hodnota 2) než pro dvanáctileté žáky (hodnota 0).

P-hodnota Mann-Whitneyho testu vyšla s ohledem na 3 desetinná místa 0,000, tedy nižší než zvolená hladina významnosti 0,05. Nulová hypotéza byla zamítnuta ve prospěch alternativní hypotézy. Na hladině významnosti 0,05 byl prokázán rozdíl ve skóre rizikového chování mezi patnáctiletými a dvanáctiletými žáky. Skóre rizikového chování bylo pro patnáctileté žáky statisticky významně vyšší než pro dvanáctileté žáky. Pořadové statistiky obou skupin (medián, dolní a horní kvartil, minimum a maximum) byly zobrazeny pomocí kategorizovaného krabicového grafu na následující straně diplomové práce.

Graf 19: Věk a RCH

Z tabulky 7 a grafu 19 můžeme vyčíst, že rozdíl ve skóre rizikového chování u dvanáctiletých a patnáctiletých žáků je značný, z toho plyne, že byla potvrzena i třetí hypotéza a bylo zjištěno, že u patnáctiletých žáků je výskyt rizikového chování vyšší než u žáků dvanáctiletých. Opět můžeme také okomentovat druhý dílčí cíl diplomové práce, jehož úkolem bylo zjistit, zdali je výskyt rizikového chování závislý na věku zkoumaných žáků. Potvrdilo se, že výskyt rizikového chování je závislý na věku zkoumaných žáků a že skóre rizikového chování se s věkem zvyšuje. Tento výsledek může mít souvislost s tím, že všeobecně s věkem opadá u dospívajících zájem o pravidelnou organizovanou zájmovou činnost, adolescenti se tím pádem více sdružují spíše ve vrstevnických skupinách „jen tak venku“, společně zkouší experimentovat s různými návykovými látkami, rodičovská kontrola s věkem zpravidla klesá.

Hypotéza č. 4

U chlapců bude výskyt rizikového chování vyšší než u dívek.

Statistické hypotézy:

H₀: Skóre rizikového chování se pro chlapce a dívky neliší.

H_A: Skóre rizikového chování se pro chlapce a dívky liší.

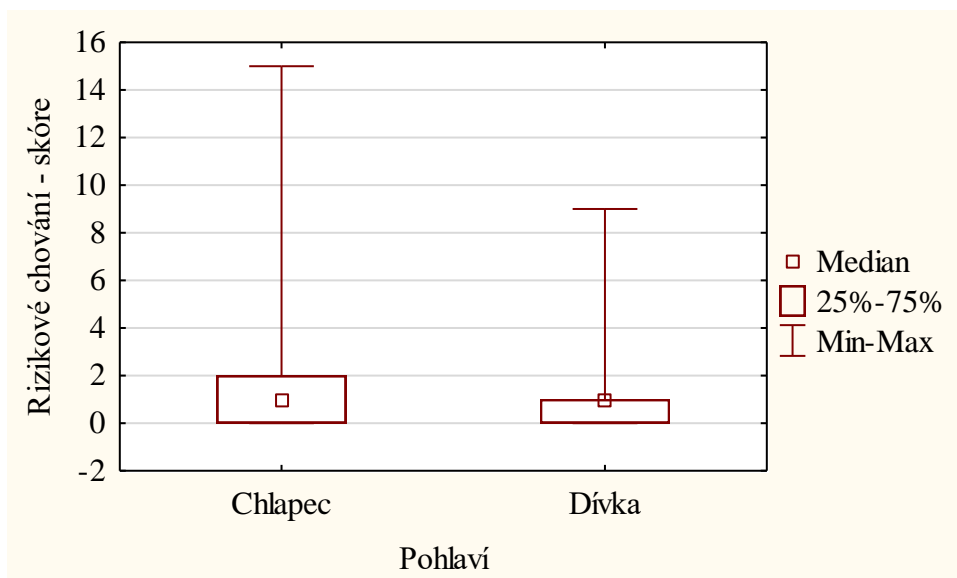
Výsledky Mann-Whitneyho testu a popisné statistiky pro obě srovnávané skupiny jsou uvedeny v následující tabulce.

Pohlaví	počet	průměr	směrodatná odchylka	medián	p-hodnota
Dívka	159	0,9	1,2	1	0,004
Chlapec	136	1,8	2,9	1	(zamítáme H ₀)

Tabulka 8: Pohlaví a RCH

Dívky měly průměrnou hodnotu skóre rizikového chování 0,9 při směrodatné odchylce 1,2. Chlapci měli průměrnou hodnotu skóre rizikového chování 1,8 při směrodatné odchylce 2,9. Medián obou skupin byl stejný, roven 1.

P-hodnota Mann-Whitneyho testu vyšla s ohledem na 3 desetinná místa 0,004, tedy nižší než zvolená hladina významnosti 0,05. Nulová hypotéza byla zamítnuta ve prospěch alternativní hypotézy. Na hladině významnosti 0,05 byl prokázán rozdíl ve skóre rizikového chování mezi dívkami a chlapci. Skóre rizikového chování bylo pro chlapce statisticky významně vyšší než pro dívky. Pořadové statistiky obou skupin (medián, dolní a horní kvartil, minimum a maximum) byly zobrazeny pomocí kategorizovaného krabicového grafu na další straně.

Graf 20: Pohlaví a RCH

V tabulce 8 a grafu 20 vidíme, že rozdíl ve skóre rizikového chování u chlapců a dívek je značný a tyto výsledky potvrzují tím pádem čtvrtou hypotézu, že u chlapců bude výskyt rizikového chování vyšší než u dívek. Zároveň těmito údaji získáváme naplnění a také potvrzení třetího dílčího cíle, který měl zjistit, zdali je výskyt rizikového chování závislý na pohlaví. Závislost rizikového chování na pohlaví byla zjištěna, a to ve prospěch dívek, které jednoznačně vykazují nižší skóre rizikového chování než chlapci.

Pokud bychom však měli vztáhnout naše zjištění k výsledkům rozsáhlých studií a výzkumů jako je HBSC či ESPAD, tak zde platí, že u mladších adolescentů převažují ve zkušenostech např. s kouřením a pitím alkoholu také chlapci, ve 13 letech dochází v obou pohlavích k vyrovnání výskytu rizikového chování a v 15 letech již, co se týče konkrétně kouření, je více dívek než chlapců (Kalman, 2010; Madarasová Gecková, 2016).

Hypotéza č. 5

U patnáctiletých dívek bude výskyt zkušenosti s kouřením vyšší než u patnáctiletých chlapců.

Statistické hypotézy:

H_0 : Zkušenost s kouřením u patnáctiletých žáků nezávisí na pohlaví.

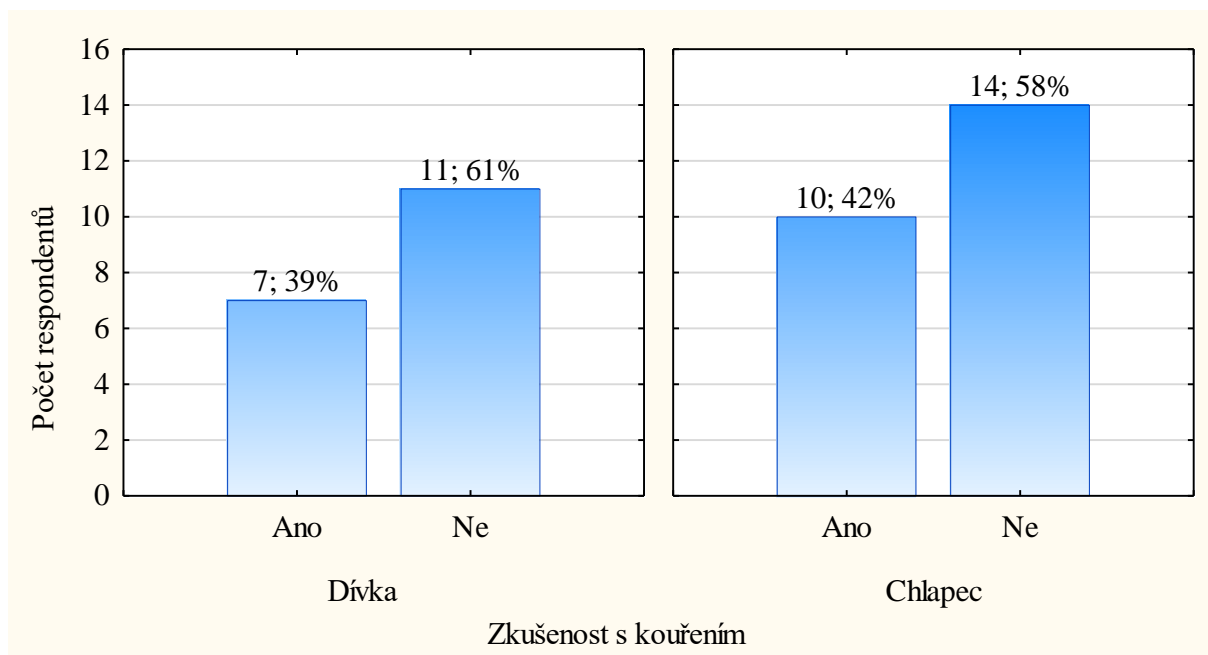
H_A : Zkušenost s kouřením u patnáctiletých žáků závisí na pohlaví.

Výsledná p-hodnota chí-kvadrát testu a absolutní a řádkově podmíněné relativní četnosti jsou uvedeny v následující kontingenční tabulce.

Chí-kvadrát test p-hodnota: 0,856		Zkušenost s kouřením				
		ano		ne		celkem
		n	%	n	%	
Pohlaví	dívka	7	39	11	61	18
	chlapec	10	42	14	58	24
	celkem	17		25		42

Tabulka 9: Zkušenost s kouřením a pohlaví

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že z celkového počtu 295 respondentů bylo patnáctiletých 42, z toho 18 dívek a 24 chlapců. Z 18 dívek má zkušenost s kouřením 7 a zkušenost s kouřením nemá 11 dívek. Z 24 chlapců má zkušenost s kouřením 10 dotazovaných a zkušenost s kouřením nemá 14 chlapců. Vyjádřeno v procentech tím pádem zkušenost s kouřením uvedlo 39% patnáctiletých dívek a 42% patnáctiletých chlapců. Rozdíl v obou skupinách tedy činil 3% body. P-hodnota chí-kvadrát testu nezávislosti vyšla s ohledem na 3 desetinná místa 0,856, tj, vyšší než 0,05. Nulová hypotéza nebyla zamítnuta. Na hladině významnosti 0,05 nebyla prokázána u patnáctiletých žáků závislost zkušenosti s kouřením na pohlaví. Absolutní a relativní četnosti byly uvedeny v kategorizovaném sloupcovém grafu uvedeném na následující straně diplomové práce

Graf 21: Zkušenost s kouřením a pohlavím

Z tabulky 9 a grafu 21 vidíme, že pátá hypotéza se nepotvrdila a v našem výzkumném vzorku neplatí, že patnáctileté dívky mají vyšší výskyt zkušenosti s kouřením než patnáctiletí chlapci.

Přesto je nutné znovu zmínit, jak již bylo uvedeno v komentáři výše u grafu 11, že Kalman (2010) v Národní zprávě o zdraví a životním stylu dětí a školáků podává informace o tom, že s přibývajícím věkem dětí roste i výskyt kouření a co víc, roste s věkem počet kouřících dívek. V 15 letech už převažují dívky, 28% z nich kouří aspoň jednou týdně, chlapců je 22% kouřících aspoň jednou týdně.

Madarasová Gecková (2016) v Mezinárodní zprávě o zdraví a životním stylu dětí a školáků prezentuje také výsledky šetření výskytu zkušenosti s kouřením alespoň jednou týdně u žáků ve věku 11, 13 a 15 let ze Slovenska, České republiky, Maďarska, Ukrajiny a Polska. Co se týče České republiky, jistou zkušenost s kouřením mají v nepatrném množství už děti ve věku 11 let, v této době ještě více chlapci, ve 13 letech se skupiny genderově vyrovnávají a v 15 letech už také převažují dívky, nicméně jsou skupiny zastoupeny v menším počtu, než v roce 2010. Dívek je 16% se zkušeností, ale i kouřících alespoň jedenkrát týdně a chlapců je 11%.

Hypotéza č. 6

Nadměrné užívání internetu je u žáků, kteří tráví volný čas pravidelně v zájmových kroužcích (dále také ZK) nižší než u žáků, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích.

Statistické hypotézy:

H_0 : Výskyt nadměrného užívání internetu se pro žáky trávící volný čas pravidelně v zájmových kroužcích a žáky, kteří pravidelný čas v zájmových kroužcích netráví, neliší.

H_A : Výskyt nadměrného užívání internetu se pro žáky trávící volný čas pravidelně v zájmových kroužcích a žáky, kteří pravidelný čas v zájmových kroužcích netráví, liší.

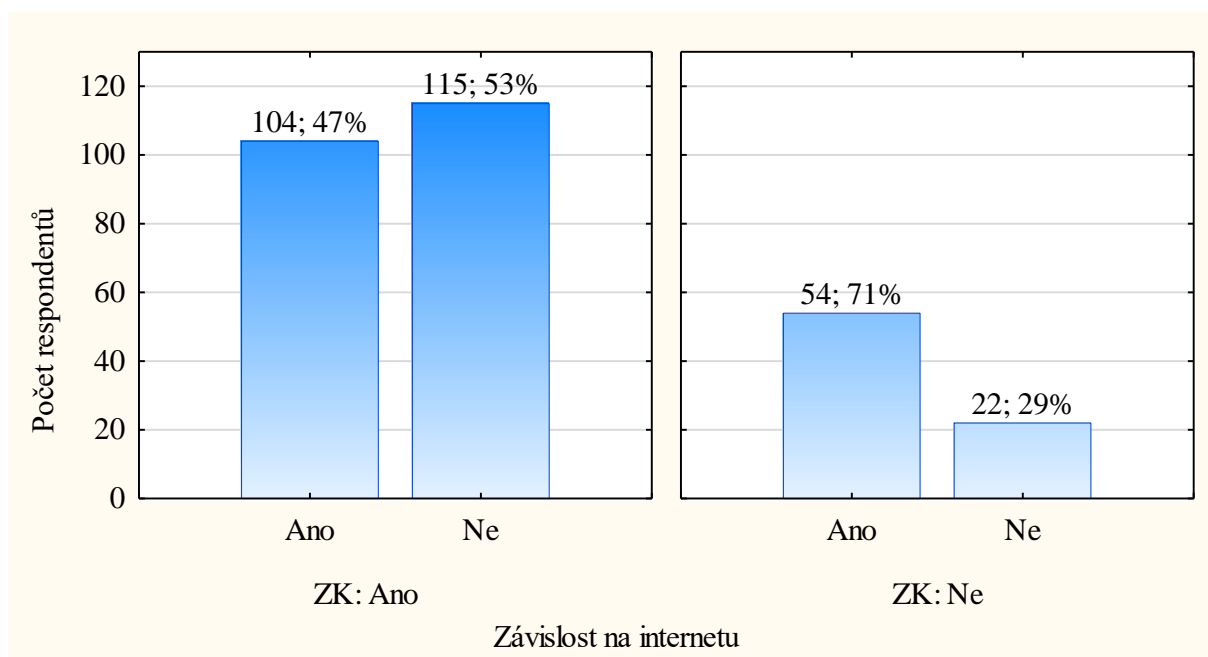
Výsledná p-hodnota chí-kvadrát testu a absolutní a řádkově podmíněné relativní četnosti jsou uvedeny v následující kontingenční tabulce.

Chí-kvadrát test p-hodnota: 0,000		nadměrné užívání internetu				
		ano		ne		celkem
		n	%	n	%	
ZK pravidelně	ano	104	47	115	53	219
	ne	54	71	22	29	76
	celkem	158		137		295

Tabulka 10: Pravidelná účast v zájmových kroužcích a nadměrné užívání internetu

Nadměrné užívání internetu, tj. 3 hodiny denně a více, uvedlo 47% respondentů, kteří pravidelně navštěvují zájmové kroužky, a 71% respondentů, kteří zájmové kroužky pravidelně nenavštěvují. Rozdíl v obou skupinách tedy činil 24% bodů. P-hodnota chí-kvadrát testu nezávislosti vyšla s ohledem na 3 desetinná místa 0,000, tj. nižší než 0,05. Nulová hypotéza byla zamítnuta ve prospěch alternativní hypotézy. Na hladině významnosti 0,05 byla prokázána závislost nadměrného užívání internetu na tom, zda žák pravidelně navštěvuje zájmové kroužky. U žáků, kteří zájmové kroužky pravidelně nenavštěvují, je výskyt

nadměrného užívání internetu statisticky významně vyšší než u žáků, kteří zájmové kroužky pravidelně navštěvují. Absolutní a relativní četnosti byly uvedeny v kategorizovaném sloupcovém grafu znázorněném níže.

Graf 22: Pravidelná účast v zájmových kroužcích a nadměrné užívání internetu

Z grafu 22 jednoznačně vyplývá, že pravidelné navštěvování zájmových kroužků, tzn. volnočasových aktivit, má vliv na výskyt nadměrného užívání internetu v pozitivním slova smyslu. Žáků, kteří pravidelně navštěvují zájmové kroužky, bylo celkem 219. 104 žáků, což je 47%, tráví na internetu 3 a více hodin denně, zbylých 115 žáků, což je 53%, nevykazuje známky nadměrného užívání internetu. Obě skupiny jsou ale téměř vyrovnané, tzn., že i když žáci navštěvují pravidelně zájmové kroužky, zbývá 47% z nich čas na to, aby 3 a více hodin byli online. U druhé skupiny žáků, těch, kteří zájmové kroužky nenavštěvují, je vidět větší rozdíl zastoupení jednotlivých skupin. Celkem bylo 76 žáků, kteří zájmový kroužek pravidelně nenavštěvují. 54 z nich, tj. 71%, tráví na internetu 3 a více hodin a pouhých 21, což činí 29%, nepatří do skupiny nadměrných uživatelů internetu.

Mezinárodní studie EU Kids Online 2020 se zabývá především výzkumem rizik a bezpečnosti dětí online, ale jejím cílem je také zlepšení znalostí a příležitostí v online prostředí a do výzkumu jsou zapojeni jak děti a mládež, tak jejich rodiče. Ze zjištěných dat vyplývá, že v České republice tráví děti denně průměrně 172 minut online, což jsou skoro 3 hodiny. Bylo zjištěno, že 84% dětí ve věku 9-17 let používá denně pro přístup k internetu smartphony a obecně více času tráví na internetu děti s přibývajícím věkem, zvyšuje

se také počet jejich aktivit online. V tomto výzkumu je též šetřeno, s jakými nástrahami se děti online setkávají, ale to již není obsahem výzkumu našeho (EU Kids Online, 2020).

Hypotéza č. 7

Žáci, kteří tráví volný čas pravidelně v zájmových kroužcích, jsou omezováni v užívání internetu od rodičů více než žáci, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích.

Statistické hypotézy:

H₀: Výskyt omezování užívání internetu od rodičů se pro žáky trávící volný čas pravidelně v zájmových kroužcích a žáky, kteří pravidelný čas v zájmových kroužcích netráví, neliší.

H_A: Výskyt omezování užívání internetu od rodičů se pro žáky trávící volný čas pravidelně v zájmových kroužcích a žáky, kteří pravidelný čas v zájmových kroužcích netráví, liší.

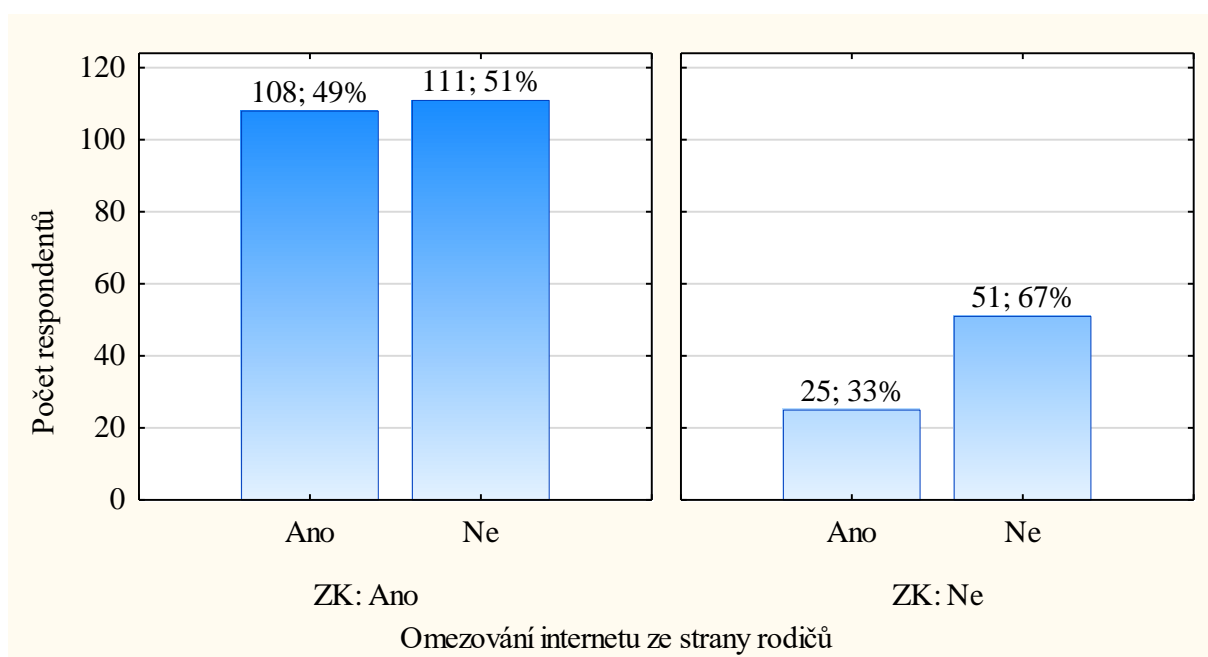
Výsledná p-hodnota chí-kvadrát testu a absolutní a řádkově podmíněné relativní četnosti jsou uvedeny v následující kontingenční tabulce.

Chí-kvadrát test p-hodnota: 0,013		omezování internetu				
		ano		ne		celkem
		n	%	n	%	
ZK pravidelně	ano	111	51	108	49	219
	ne	51	67	25	33	76
	celkem	162		133		295

Tabulka 11: Pravidelná účast v kroužcích a omezování internetu

Omezování internetu ze strany rodičů uvedlo 51% respondentů, kteří pravidelně navštěvují zájmové kroužky, a 67% respondentů, kteří zájmové kroužky pravidelně nenavštěvují. Rozdíl v obou skupinách tedy činil 16% bodů. P-hodnota chí-kvadrát testu nezávislosti vyšla s ohledem na 3 desetinná místa 0,013, tj. nižší než 0,05. Nulová hypotéza byla zamítnuta ve prospěch alternativní hypotézy. Na hladině významnosti 0,05 byla prokázána

závislost omezování internetu ze strany rodičů na tom, zda žák pravidelně navštěvuje zájmové kroužky. U žáků, kteří zájmové kroužky pravidelně nenavštěvují, je výskyt omezování internetu ze strany rodičů statisticky významně nižší než u žáků, kteří zájmové kroužky pravidelně navštěvují. Absolutní a relativní četnosti byly uvedeny v kategorizovaném sloupcovém grafu, který je uveden níže.

Graf 23: Pravidelná účast v zájmových kroužcích a omezování internetu

Z grafu 23 můžeme vyčíst, že z celkového počtu 219 žáků, kteří pravidelně navštěvují zájmový kroužek, je 108, což je 49 %, omezováno ze strany rodičů v užívání internetu a zbylých 111, což je 51%, omezováno není. Obě skupiny jsou téměř vyrovnané a ze získaných dat můžeme soudit, že téměř polovina těchto dospívajících má ze strany rodičů kontrolu, mediaci. U skupiny žáků, kteří nenavštěvují pravidelně zájmové kroužky, a kterých bylo 76, jsme zjistili, že pouze 25 z nich, což je 33%, je rodiči omezována v užívání internetu a 51 z nich, tj. 67%, žádné omezení ze strany rodičů nemá.

Ve studii EU Kids Online 2020 jsou prezentovány i údaje o rodičovské mediaci zaměřené především na obsah toho, co děti na internetu dělají než na čas strávený dětmi online. Bylo zjištěno, že jako ochranný faktor působí především pozitivní rodinné prostředí a omezování v pravém slova smyslu většinou nefunguje a je velice důležité budování dobrých vztahů mezi rodiči a dětmi. Vliv rodičů, ale i učitelů je nezastupitelný a v České republice je bohužel

jen asi polovina dětí, které o svých aktivitách na internetu s rodiči hovoří (EU Kids Online, 2020).

4.10 Diskuze a závěry

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, zdali existuje rozdíl ve výskytu rizikového chování u žáků, kteří tráví pravidelně volný čas v zájmových kroužcích a těmi, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích. Zkoumanou skupinou byli žáci 2. stupně základních škol v obci Mokrý-Horákov a ve městě Brně. Prvním dílčím cílem výzkumu bylo zjistit, zdali existuje rozdíl ve výskytu rizikového chování u žáků z městské školy v Brně a u žáků z venkovské školy v obci Mokrý-Horákov. Druhým dílčím cílem bylo zjistit, zdali je výskyt rizikového chování závislý na věku zkoumaných žáků a třetím dílčím cílem bylo zjistit, zdali je výskyt rizikového chování závislý na pohlaví žáků.

Samotný výzkum byl prvotně naplánovaný tak, že proběhne distribuce tištěných dotazníků mezi žáky 2. stupně v základních školách v Mokrý-Horákově a v Brně. Vzhledem ke složitosti situace spojené s pandemií COVID-19 bylo třeba zvolit online podobu dotazníků a tím pádem byla ovlivněna jejich návratnost. Brněnská základní škola byla zvolena náhodně, s rozesláním dotazníku byla nápomocna školní metodička prevence, žáci byli osloveni pomocí průvodního dopisu a k vyplnění anonymního dotazníku přistoupila zhruba polovina, přesně 52% žáků. Vzhledem k tomu, že na Základní škole Mokrý-Horákov jsem pracovala, konkrétně jako asistentka pedagoga na 2. stupni a stále pracuji na pozici vychovatelky školní družiny, žáci mě osobně znají, což mohlo jistým způsobem ovlivnit přístup žáků k vyplnění dotazníku. Hlavní roli zde sehrála školní metodička prevence, která má na žáky velice dobrý vliv, umí motivovat a stála za distribucí dotazníku, návratnost dotazníků byla 100%. Otázky týkající se rizikového chování byly sice citlivé, ale vzhledem k anonymitě dotazníku se předpokládá, že byly zodpovězeny pravdivě a získaná data mají tím pádem výpovědní hodnotu.

Z hlavního cíle a dílčích cílů vyplynulo celkem sedm výzkumných otázek a k nim korespondujících sedm hypotéz.

První hypotéza, že u žáků, kteří tráví volný čas pravidelně v zájmových kroužcích, bude výskyt rizikového chování nižší než u žáků, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích se nepotvrdila. Hlavní cíl výzkumu byl naplněn, vliv volnočasových aktivit na výskyt rizikového chování žáků 2. stupně byl prozkoumán a na základě získaných dat bylo zjištěno,

že rozdíl ve výskytu rizikového chování u žáků, kteří tráví pravidelně volný čas v zájmových kroužcích a těmi, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích, neexistuje. I přes toto zjištění je třeba volnočasové aktivity nadále považovat za jeden z preventivních faktorů rizikového chování a snažit se děti a mládež neustále motivovat a směřovat ke smysluplnému trávení volného času.

Druhá hypotéza, že u žáků z městské základní školy v Brně bude výskyt rizikového chování vyšší, než u žáků z venkovské školy v obci Mokrý-Horákov se potvrdila, statisticky bylo zjištěno, že skóre rizikového chování pro žáky z městské základní školy v Brně je statisticky významně vyšší než skóre rizikového chování pro žáky z venkovské školy v obci Mokrý-Horákov. Na základě potvrzení druhé hypotézy je možné reagovat i na první z dílčích cílů výzkumu, a to tak, že existuje rozdíl ve výskytu rizikového chování žáků z městské školy v Brně a u žáků z venkovské školy v obci Mokrý-Horákov. Vliv prostředí, ve kterém žáci žijí a navštěvují základní školu, hraje roli ve výskytu rizikového chování, žáci v Brně se chovají více rizikově, než žáci v Mokrý-Horákově. Město jednoznačně nabízí větší množství nástrah a příležitostí než venkov.

Třetí hypotéza, že u patnáctiletých žáků bude výskyt rizikového chování vyšší, než u žáků dvanáctiletých se také potvrdila, skóre rizikového chování bylo pro patnáctileté žáky statisticky významně vyšší než pro žáky dvanáctileté. Potvrzením této hypotézy jsme zjistili, že výskyt rizikového chování je závislý na věku zkoumaných žáků, toto zjištění bylo druhým dílčím cílem výzkumu. S přibývajícím věkem mají většinou děti a dospívající i větší volnost ze strany rodičů, více se sdružují ve vrstevnických skupinách a touží více experimentovat kupříkladu s návykovými látkami.

Čtvrtá hypotéza, že u chlapců bude výskyt rizikového chování vyšší, než u dívek se opět potvrdila, skóre rizikového chování bylo pro chlapce statisticky významně vyšší než pro dívky, tím pádem můžeme říct, že výskyt rizikového chování je závislý na pohlaví zkoumaných žáků, toto zjištění bylo třetím dílčím cílem výzkumu. K tomuto výsledku je nutné podotknout, že naše společnost je celkově nastavena tak, že dívky jsou křehčí, jemnější a možná i celkově klidnější stvoření než chlapci, kteří se naopak do všeho vrhají po hlavě, rádi riskují a tím i sklon k rizikovému chování se ve větší míře předpokládá u chlapců než u dívek.

Pátá hypotéza, že u patnáctiletých dívek bude zkušenost s kouřením vyšší, než u patnáctiletých chlapců se nepotvrdila. Rozdíl mezi skupinami činil pouhé 3% body. Zároveň je nutné zmínit i zásadní fakt, že jde pouze o zkušenost, a ne o pravidelné kouření.

Ještě v roce 2010 patřili podle výzkumů dospívající lidé v Česku k pravidelným uživatelům cigaret v takovém počtu, že vévodili žebříčkům. Dívky byly dokonce většími konzumenty než chlapci. Tato tendence se však obrátila a podle výzkumu Univerzity Palackého uvádí zkušenost s kouřením méně než 40% oproti 70% patnáctiletých v roce 2010 (Petr, 2020).

Šestá hypotéza, že nadměrné užívání internetu (3 a více hodin denně) je u žáků, kteří tráví volný čas pravidelně v zájmových kroužcích nižší než u žáků, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích, se potvrdila a rozdíl obou skupin činil 24% bodů, což znamená, že výskyt nadměrného užívání internetu je u žáků, kteří zájmové kroužky nenavštěvují statisticky významně vyšší, než u žáků, kteří zájmové kroužky pravidelně navštěvují. Doba strávená na internetu je tedy zcela jistě ovlivněna tím, že žáci, kteří nenavštěvují žádné zájmové kroužky, mají více volného času k dispozici a mohou ho proto více využít k pobytu před obrazovkou. Dá se také předpokládat, že i vliv rodiny je v těchto případech menší než u žáků, kteří pravidelně navštěvují zájmové kroužky a jsou svými rodiči více vedeni k smysluplnému trávení volného času.

Skupina vědců Univerzity Palackého pracující na rozsáhlé studii HBSC, kterou jsme již vícekrát zmínili výše, zveřejnila data týkající se času, který dospívající ve věku 11-15 let stráví u elektronických zařízení. Bylo zjištěno, že 19% chlapců a 15% dívek tráví jen ve všední dny 4 a více hodin u obrazovek a o víkendech je tato skupina ještě početnější (Kalman, 2019).

Přesto, že jsme v našem výzkumu odhalili celých 54% žáků trávících online 3 a více hodin denně, tím pádem je lze považovat za jedince vykazující nadměrné užívání internetu, nezahrnuli jsme tato data do skóre rizikového chování. K tomuto rozhodnutí jsme dospěli na základě nastalé situace související s pandemií COVID-19. V době výzkumu žáci trávili online mnohem více času než obvykle kvůli distanční výuce, ale i online volnočasovým aktivitám a bylo pro ně velice těžké vyhodnotit čas strávený na internetu, sociálních sítích či hraním online her.

Sedmá hypotéza, že žáci, kteří tráví volný čas pravidelně v zájmových kroužcích, jsou omezováni v užívání internetu od rodičů více než žáci, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích, se potvrdila a rozdíl obou skupin činil 16% bodů, což znamená, že omezování v užívání internetu od rodičů je statisticky významně vyšší u žáků, kteří pravidelně navštěvují zájmové kroužky, než u žáků, kteří zájmové kroužky nenavštěvují. Na tomto zjištění se zcela jistě podílí fakt, že dospívající, kteří netráví volný čas organizovaně, mají zpravidla volnější rodičovský dohled, jsou pod slabším výchovným vlivem rodičů, tím pádem tráví na internetu

více času, což potvrzuje i předchozí hypotéza. S nadměrným časem stráveným na internetu také často souvisí i jiné formy rizikového chování jako je užívání alkoholu či kouření.

Hlavní cíl výzkumu byl naplněn a ze získaných dat bylo zjištěno, že neexistuje rozdíl ve výskytu rizikového chování mezi žáky, kteří tráví pravidelně volný čas v zájmových kroužcích a těmi, kteří netráví volný čas v kroužcích. Co se týče dílčích cílů, bylo zjištěno, že výskyt rizikového chování je ovlivněn lokalitou základní školy a věkem i pohlavím zkoumaných žáků, a to tak, že městské prostředí, vyšší věk a mužské pohlaví zvyšuje výskyt rizikového chování.

4.11 Zhodnocení aktuálního stavu zkoumané problematiky diplomové práce

Vliv volnočasových aktivit na výskyt rizikového chování žáků 2. stupně základní školy patří k těm tématům, které se z různých úhlů pohledu již řešilo, řeší a vzhledem k tomu, že volnočasové aktivity považujeme za jeden z preventivních faktorů rizikového chování, tak se toto téma do budoucna jistě bude řešit. V diplomové práci týkající se prevence rizikového chování prostřednictvím volnočasových aktivit přistoupila k problematice pomocí kombinace kvantitativního a kvalitativního výzkumu Kaprálová (2018) a zaměřila se na nízkoprahová zařízení pro děti a mládež ve Zlínském kraji, hlavním cílem bylo zjistit účinnost preventivních programů v nízkoprahových zařízeních, tento cíl byl naplněn a z výzkumu vyplynulo, že prostřednictvím volnočasových aktivit probíhá v nízkoprahových zařízeních prevence RCH. Popelková (2019) v diplomové práci nazvané Volnočasové aktivity nízkoprahového zařízení pro děti a mládež jako faktor prevence vzniku rizikového chování zkoumala především probíhající volnočasové aktivity v Pardubickém kraji a zapojení dětí a mládeže do volnočasových aktivit. Opět se potvrdil pozitivní vliv volnočasových aktivit. Vávrová (2015) napsala bakalářskou práci týkající se volnočasových aktivit jako faktoru prevence rizikového chování dospívajících dětí a mládeže, zkoumanou skupinou byly děti ve věku 10-15 let, z rizikového chování se práce zaměřila na šikanu, kyberšikanu, požívání návykových látek a záškoláctví a výzkumem souvislostí rizikového chování a navštěvování zájmových kroužků dospěla k závěru, že zájmové kroužky mají na výskyt rizikového chování vliv v pozitivním slova smyslu.

Závěr

Můžeme konstatovat, že byl naplněn hlavní cíl diplomové práce a pomocí kvantitativního výzkumu založeného na zkoumání žáků 2. stupně základních škol bylo zjištěno, že neexistuje rozdíl ve výskytu rizikového chování u žáků, kteří tráví pravidelně volný čas v zájmových kroužcích a těmi, kteří netráví volný čas v zájmových kroužcích. První z našich hypotéz tedy nebyla potvrzena, jelikož jsme předpokládali, že výskyt rizikového chování bude ovlivněn pravidelným navštěvováním zájmových kroužků, a to v pozitivním slova smyslu. Tři dílčí cíle byly taktéž naplněny, korespondovaly s dalšími výzkumnými otázkami a hypotézami týkajícími se závislosti výskytu rizikového chování na lokalitě základní školy, na věku a také pohlaví respondentů. Všechny hypotézy související s dílčími cíli byly potvrzeny a my jsme se měli možnost přesvědčit, že rizikové chování je vázáno na prostředí, že venkovské prostředí je více bezpečné oproti městskému, s přibývajícím věkem dospívajících, kdy většinou klesá rodičovská kontrola, se zvyšuje možnost rizikového chování a také že mužské pohlaví je s rizikovým chováním spjato více než ženské.

Studium příslušné literatury a získání potřebných informací vedlo k vypracování teoretické části práce, ve které jsme se mohli seznámit s historií, definicí a funkcemi volného času, ale také prostředím a zařízeními, ve kterých dochází k zhodnocení volného času a která mohou tím pádem sloužit jako forma prevence rizikového chování. Nedílnou součástí teoretické části práce je kapitola zabývající rizikovým chováním od výkladu a definice pojmu až k podrobnému popisu vybraných forem rizikového chování. Konkrétně jsme se zaměřili na záškoláctví, užívání alkoholu, tabáku, marihuany a jiných návykových látek a také nadměrné užívání internetu. Výzkum je zaměřen na žáky 2. stupně základních škol, tím pádem nesmí chybět kapitola, která se věnuje období dospívání, rizikovému vývoji a působícím faktorům v adolescenci jako je rodina, výchovně vzdělávací instituce, vrstevníci a média.

Samotný kvantitativní výzkum je podrobně popsán v empirické části práce, jak již bylo zmíněno, zaměřili jsme se na žáky 2. stupně základních škol v obci Mokrý-Horákov a ve městě Brně, podařilo se nám pomocí online dotazníkového šetření získat potřebná data od 295 žáků ve věku 11-16 let a po jejich vyhodnocení jsme byli schopni interpretovat výsledky, naplnit hlavní i dílčí cíle práce a potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy.

Jistá úskalí nastala v souvislosti s vládními nařízeními a uzavřením škol kvůli pandemii COVID-19, kdy se žáci museli začít vzdělávat online. Při vyhodnocování dat bylo k této situaci přihlédnuto a nadměrné užívání internetu není zahrnuto do skóre rizikového chování. Toto

skóre se tedy počítalo jen z údajů získaných šetřením zkušenosti se záškoláctvím, alkoholem, kouřením, marihuanou a jinými drogami.

Ze získaných dat jsme došli k závěrům, že žáci 2. stupně základních škol mají všeobecně dobré povědomí o formách rizikového chování, uvědomují si jeho nebezpečí, ale co se týče nadměrného užívání internetu či přímo závislosti na internetu, toto za rizikové chování považuje pouze zanedbatelná část z nich. Potěšujícím zjištěním bylo, že jako volnočasovou aktivitu označilo nejvíce žáků sport, k volnočasovým aktivitám žáci pohlíží jako k něčemu, co je baví a naplňuje a co dělají rádi. Tři čtvrtiny žáků navštěvují za normální situace pravidelně zájmové kroužky a pětina žáků v nich dokonce tráví více než 6 hodin týdně. Nejčastěji však respondenti tráví volný čas s rodinou, vrstevníky, ale i sami. Výskyt pravidelného záškoláctví byl naprosto minimální, více než tři čtvrtiny žáků nemá zkušenost s kouřením tabáku, přes 90% nemá zkušenost s marihuanou a celých 95% nemá zkušenost s jinými návykovými látkami. Alarmující je však skutečnost, že více než polovina žáků tráví na internetu 3 a více hodin denně a nemá žádné omezení ze strany rodičů. Na druhou stranu se pomocí hypotéz potvrdilo, že pravidelné navštěvování kroužků má jistým způsobem vliv na čas strávený na internetu a také rodičovská mediace se u žáků s volnočasovými aktivitami vyskytuje ve větší míře.

Výsledky našeho výzkumu v mnoha zjištěních korespondují s rozsáhlými výzkumy jako HBSC či ESPAD, a proto můžeme říct, že výzkumný vzorek z našeho výzkumu odpovídá běžné populaci dospívajících a dlouhodobě sledované jevy jsme si měli možnost ověřit.

Diplomová práce by mohla posloužit především školním metodikům prevence, ať už na školách, ve kterých proběhl výzkum, tak na školách jiných, ale zajímavé informace může přinést i ostatním pedagogům, školním psychologům, ale i pracovníkům adiktologických poraden. Mohla by být také materiálem, který by bylo dobré rozšířit a doplnit o další formy rizikového chování, přínosné by jistě bylo i zaměření se na více faktorů, které mohou ovlivňovat výskyt rizikového chování dospívající populace.

Seznam použité literatury a zdrojů

ČAČKA, Otto, 2000. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-060-0.

DOLEJŠ, Martin, 2010. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2642-6.

EDWARDS, Griffith, 2004. *Záhadná molekula: mýty a skutečnosti o alkoholu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-696-6.

GOODYER, Paula, 2001. *Drogy+teenager*. Praha: Slovanský dům. ISBN 80-86421-44-9.

HÁJEK, Bedřich, 2004. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT. ISBN 80-86784-06-1. Dostupné také z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:ce8c28d0-0a33-11e5-b562-005056827e51>

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1. Dostupné také z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:6566e2f0-b674-11e3-bb86-005056825209>

HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5. Dostupné také z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:395fc2a0-75a9-11e8-bb44-5ef3fc9ae867>

HOFBAUER, Břetislav a Michal KAPLÁNEK, 2010. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. ISBN 978-80-7394-240-3. Dostupné také z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a546d1a0-9b9e-11e8-9b22-5ef3fc9ae867>

HRUBÁ, Drahoslava, 2013. *Aby Vaše dítě nekouřilo: obecné informace pro pacienty*. Praha: Liga proti rakovině Praha. ISBN 978-80-260-5221-0.

CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5326-3. Dostupné také z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:c391f230-3e6d-11e9-b3de-5ef3fc9bb22f>

JANIŠ, Kamil, 2009. *Úvod do problematiky volného času*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, Ústav pedagogických a psychologických věd. ISBN 978-80-7248-530-7. Dostupné také z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:5d11d080-94dd-11e5-b433-5ef3fc9bb22f>

- KAPLÁNEK, Michal, 2011. *Nauka o volném čase: Studijní texty pro pedagogy volného času*. České Budějovice: Jihočeská univerzita-Teologická fakulta-Katedra pedagogiky.
- KNOTOVÁ, Dana, 2011. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-223-9.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. Vyd. 4., přeprac. a dopl., V Gradě 2. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1284-0.
- MACEK, Petr, 2003. *Adolescence*. 2. Praha: Portál. ISBN 80-7178-747-7.
- MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ, 2013. *Problémy s chováním ve škole-jak na ně*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7478-026-4.
- MIOVSKÝ A KOL., Michal, 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. přeprac. a dopl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7422-392-1.
- MIOVSKÝ A KOL., Michal, 2015. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 2. přeprac. a dopl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7422-393-8.
- PÁVKOVÁ, Jiřina, 2001. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-569-5. Dostupné také z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:5d7df080-0dd4-11e4-8413-5ef3fc9ae867>
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2013. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9. Dostupné také z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:fe3585e2-c4f0-4da7-b886-aacce158dce3>
- RADIMECKÝ, Josef, Barbara JANÍKOVÁ a Petra PISKÁČKOVÁ, 2007. *Úvod do adiktologie: Učební texty ke kurzu*. Praha: Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. lékařské fakulty a VFN, Univerzita Karlova. ISBN 978-80-239-9960-0.
- SLOMEK, Zdeněk, 2010. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-84-6.
- ŠEVČÍKOVÁ, Anna, 2014. *Děti a dospívající online*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5010-1.
- ŠIRŮČKOVÁ, Michaela. 2015. *Rizikové chování*. In: MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Druhé, přepracované

a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015, 161 – 166 s. ISBN 978-80-7422-391-4.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie dětství a dospívání*. 2. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

Elektronické zdroje

BLINKA, Lukas, 2015. *Online závislosti* [online]. Praha: Grada Publishing [cit. 2021-01-31]. ISBN 978-80-271-0992-0.

ČESKO. *Vyhláška č. 71/2005 Sb., o základním uměleckém vzdělávání*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 7. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-71>

ČESKO. *Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 7. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-74>

ČESKO. *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 7. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

DUERAGER, Andrea a Sonia LIVINGSTONE, 2012. *How can parents support children's internet safety?* In: *Library Services* [online]. London [cit. 2021-02-06]. Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/42872/1/How%20can%20parents%20support%20children's%20internet%20safety%28lsero%29.pdf>

FERTALOVÁ, Terézia, Iveta ONDRIOVÁ, Lívia HADAŠOVÁ, et al., 2019. *Úroveň závislosti od internetu-prieskum*. In: *Pražské centrum primární prevence* [online]. [cit. 2021-01-31]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/vyzkumy/147-uroven-zavislosti-od-internetu-prieskum.html>

GABRHELÍK, Roman, Barbora ORLÍKOVÁ a Jaroslav ŠEJVL, 2019. *Návykové látky: Co dělat když-intervence pedagoga*. In: *MŠMT: Metodické dokumenty (doporučení a pokyny)* [online]. [cit. 2021-01-29]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz>

HOFERKOVÁ, Stanislava, 2017. *Vývoj prevalence rizikového chování dětí a mládeže v České republice*. Prohuman [online]. [cit. 2021-01-04]. ISSN 1338-1415.

Dostupné z: <https://www.prohuman.sk/pedagogika/vyvoj-prevalence-rizikoveho-chovani-deti-a-mladeze-v-ceske-republice>

- HLADÍK, Michal, 2009. *Alkohol-problém u dětí a mladistvých*. *Pediatr. praxi* [online]. 2009 (10(2), 48-50 [cit. 2021-01-16]. ISSN 1803-5264. Dostupné z: https://www.pediatriepropraxi.cz/artkey/ped-200901-0014_Alkohol-problem_u_deti_a_mladistvych.php
- KALMAN, Michal, 2010. *Národní zpráva o zdraví a životním stylu dětí a školáků*. In: *Health Behaviour in School-aged Children* [online]. [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: https://hbse.cz/wp-content/uploads/2018/09/narodni_zprava_zdravi_ziv_styl.pdf
- KALMAN, Michal, 2019. *Mladí Češi jsou ve volném čase aktivní*. In: *Health Behaviour in School-aged Children* [online]. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://zdravagenerace.cz/reporty/volny-cas/>
- KALMAN, Michal, 2019. *Využívání sociálních sítí je předpokladem úspěchu mezi vrstevníky*. In: *Health Behaviour in School-aged Children* [online]. [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: <http://zdravagenerace.cz/reporty/socialni-site/>
- KAPRÁLOVÁ, Lenka, 2018. *Prevence rizikového chování prostřednictvím volnočasových aktivit* [online]. Olomouc [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/z47m58/?isshlret=Lenka%3BKAPRÁLOVÁ%3B;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dlenka%20kaprálová%26start%3D1>. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
- KRATĚNOVÁ, Jana, 2017. *Výsledky studie "Zdraví dětí 2016"*: Odborná zpráva za rok 2016 [online]. [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/documents/chzp/odborne_zpravy/OZ_16/Zdravotni_stav_2016.pdf
- KULHÁNEK, Adam a Jaroslav ŠEJVL, 2019. *Tabák: Co dělat když-intervence pedagoga*. In: *MŠMT: Metodické dokumenty (doporučení a pokyny)* [online]. [cit. 2021-01-17]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz>
- MADARASOVÁ GECKOVÁ, Andrea, Zuzana DANKULINCOVÁ, Dagmar SIGMUNDOVÁ a Michal KALMAN, 2016. *Mezinárodní zpráva o zdraví a životním stylu dětí a školáků* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc [cit. 2021-03-24]. ISBN 978-80-971997-2-2. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/sites/default/files/1713157-nar-zprava-v4-2014.pdf>

- PETR, Miroslav, 2020. *Kuřáků do 15 let ubývá. Tabákové firmy se od kouření dětí distancují*. Česká pozice [online]. [cit. 2021-03-10]. ISSN 1213-1385. Dostupné z: https://ceskapozice.lidovky.cz/tema/kuraku-do-15-let-ubyva-tabakove-firmy-se-od-koureni-deti-distancuji.A200618_120532_pozice-tema_lube
- PETRENKO, Roman a Miroslav LÍBAL, 2019. *Komparace dat z šetření rizikového chování žáků 2. stupně ZŠ a SŠ v Praze*. In: Pražské centrum primární prevence [online]. [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: http://www.prevence-praha.cz/images/Autorske_texty/komparace_dat_o_rizikovem_chovani__zaku_Praha_2016_2019.pdf
- PETRENKO, Roman a Miroslav LÍBAL, 2019. *Výsledky šetření o rizikovém chování žáků 2. stupně ZŠ a SŠ v Praze*. In: Pražské centrum primární prevence [online]. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: http://www.prevence-praha.cz/images/vyzkumy/Dotaznikove_setreni_RCH_2018_PCPP.pdf
- POPELKOVÁ, Kristýna, 2019. *Volnočasové aktivity nízkoprahového zařízení pro děti a mládež jako prevence vzniku rizikového chování* [online]. Olomouc [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/q51sba/?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dlenka%20kaprálová%26start%3D1>. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
- SALAVCOVÁ, Miroslava a Vladimír FOIST, 2021. *Záškoláctví: Co dělat když-intervence pedagoga*. In: MŠMT: Metodické dokumenty (doporučení a pokyny) [online]. [cit. 2021-01-05]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz>
- Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U., 2020. *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries* [online]. EU Kids Online. [cit. 2021-03-29]. Dostupné z <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01of0>
- Strategie a koncepce MŠMT*, 2021. In: MŠMT [online]. [cit. 2021-03-06]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strategie-a-koncepce-ap-msmt>
- ŠIMKOVÁ, Svatava, 2012. *Děti ve světě médií*. Metodický portál: Články [online]. [cit. 2021-03-09]. Dostupný z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/vyzkumy/16209/DETI-VE-SVETE-MEDII.html>. ISSN 1802-4785.

VACEK, Jaroslav a Jaroslav ŠEJVL, 2019. *Alkohol: Co dělat když-intervence pedagoga*. In: MŠMT: Metodické dokumenty (doporučení a pokyny) [online]. [cit. 2021-01-16]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz>

VÁVROVÁ, Eva, 2015. *Volnočasové aktivity jako faktor prevence rizikového chování dospívajících dětí a mládeže* [online]. Olomouc [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/qo5of4/?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Deva%20vavrova%26start%3D1;isslhret=Eva%3BVAVROVA%3B>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Mgr. Patrik Hujdus.

VIŠŇA, Martin, 2016. *Organizovaný volný čas dětí souvisí s jejich lepším prospěchem ve škole, tvrdí olomoučtí vědci*. In: Univerzita Palackého v Olomouci [online]. 5.8.2016 [cit. 2021-03-08]. Dostupné z: <https://www.upol.cz/nc/zpravy/zprava/clanek/organizovany-volny-cas-deti-souvisi-s-jejich-lepsim-prospechem-ve-skole-tvrdi-olomouct/>

Zaostřeno: *Alkohol-opomíjená závislost* [online], 2016. Praha: Úřad vlády České republiky [cit. 2021-01-06]. ISSN 2336-8241. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/29004/705/Zaostreno_2016-01_v03.pdf

Zaostřeno: *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2019* [online], 2020. Praha: Úřad vlády České republiky [cit. 2021-03-27]. ISSN 2336-8241. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/33292/1057/Zaostreno%202020-05_ESPAD%202019.pdf

Zaostřeno: *Nové psychoaktivní látky v Evropě* [online], 2015. Praha: Úřad vlády České republiky [cit. 2021-01-30]. ISSN 2336-8241. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/11951/672/2015-01_psychoaktivni-latky.PDF

Závislost na marihuaně. In: *Adicare* [online], 2021. [cit. 2021-01-29]. Dostupné z: <https://www.adicare.cz/zavislosti/zavislost-na-marihuane-lecba/>

ŽUFNÍČEK, Jan, 2021. *Netolismus: Co dělat když-intervence pedagoga*. In: MŠMT: Metodické dokumenty (doporučení a pokyny) [online]. [cit. 2021-01-31]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz>

Seznam grafů

- Graf 1: Rozložení skóre rizikového chování
- Graf 2: Rozložení pohlaví respondentů
- Graf 3: Lokalita základní školy
- Graf 4: Rozložení věku respondentů
- Graf 5: Povědomí žáků o rizikovém chování
- Graf 6: Představa žáků o volnočasových aktivitách
- Graf 7: Pravidelná účast v zájmových kroužcích
- Graf 8: Čas strávený v kroužcích
- Graf 9: Způsob trávení volného času
- Graf 10: Zkušenost se záškoláctvím
- Graf 11: Zkušenost s kouřením
- Graf 12: Zkušenost s pitím alkoholu
- Graf 13: Zkušenost s lehkými drogami, konkrétně marihuanou
- Graf 14: Zkušenost s jinou drogou
- Graf 15: Čas strávený na internetu, sociálních sítích či on-line hraním
- Graf 16: Omezení užívání internetu ze strany rodičů
- Graf 17: Pravidelná účast v zájmových kroužcích a RCH
- Graf 18: Lokalita základní školy a RCH
- Graf 19: Věk a RCH
- Graf 20: Pohlaví a RCH
- Graf 21: Zkušenost s kouřením a pohlaví
- Graf 22: Pravidelná účast v zájmových kroužcích a nadměrné užívání internetu
- Graf 23: Pravidelná účast v zájmových kroužcích a omezování internetu

Seznam tabulek

- Tabulka 1: Proměnná vyjadřující míru rizikového chování
- Tabulka 2: Popisná statistika: věk
- Tabulka 3: Povědomí žáků o rizikovém chování
- Tabulka 4: Představa žáků o volnočasových aktivitách
- Tabulka 5: Pravidelná účast v zájmových kroužcích a RCH
- Tabulka 6: Lokalita základní školy a RCH
- Tabulka 7: Věk a RCH
- Tabulka 8: Pohlaví a RCH
- Tabulka 9: Zkušenost s kouřením a pohlaví
- Tabulka 10: Pravidelná účast v zájmových kroužcích a nadměrné užívání internetu
- Tabulka 11: Pravidelná účast v zájmových kroužcích a omezování internetu

Seznam zkratek

aj. a jiné

apod. a podobně

atd. a tak dále

např. například

tzn. to znamená

tzv. tak zvaný

CAN syndrom týraného a zneužívaného dítěte

COVID-19 onemocnění způsobené novým typem koronaviru

ČR Česká republika

ESPAD Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách

HBSC Mezinárodní výzkumná studie o zdraví a životním stylu dětí a školáků

HIV lidský virus imunitní nedostatečnosti

LSD diethylamid kyseliny lysergové

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

RCH rizikové chování

SRCH-D syndrom rizikového chování v dospívání

THC tetrahydrokanabinol

ZK zájmový kroužek

ZŠ základní škola

Příloha 1

Volnočasové aktivity a rizikové chování

Dobrý den,

Jmenuji se Veronika Kršková a jsem studentkou 2. ročníku navazujícího magisterského studia na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, obor Řízení volnočasových aktivit.

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma s názvem

Vliv volnočasových aktivit na výskyt rizikového chování žáků 2. stupně ZŠ.

Předkládám ti dotazník, jehož vyplnění ti zabere jen pár minut a mně pomůže ke zpracování mé diplomové práce. Vrať se prosím při vyplňování dotazníku do doby, kdy jsi chodil/ chodila normálně do školy, zájmových kroužků, atd. Všechny údaje jsou zcela anonymní, nikde nevyplňuješ svoje jméno a veškeré informace budou použity pouze pro můj výzkum. Za pravdivé vyplnění dotazníku, tvou ochotu, pomoc i čas velice děkuji.

1 Jsem:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- dívka chlapec

2 Moje základní škola se nachází:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ve městě Brně v obci Mokrá- Horákov

3 Kolik je ti let?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 11 let 12 let 13 let 14 let 15 let 16 let

4 Co se ti vybaví pod pojmem „rizikové chování“ ?

Nápověda k otázce: *Vyber max 3 odpovědi*

- vulgární slova úraz kouření a alkohol šikana drogy závislost na internetu
- sprejerství a vandalismus pochvala agresivita náboženství záškoláctví a porušování školního řádu
- Jiná...

5 Co je to „volnočasová aktivita“?

Nápověda k otázce: Vyber max. 3 odpovědi

☐ nakupování	☐ umělecká a tvůrčí činnost (např. hudba, zpěv, malování, tanec)	☐ sport (např. fotbal, basketbal, tenis, atletika)	☐ zájmový kroužek	☐ chůze ven s kamarády
☐ čtení	☐ hraní her na počítači	☐ posmívání se druhým	☐ sledování televize	☐ domácí práce
☐ cyklistika a turistika	☐ hraní deskových her	☐ návštěvy příbuzných	☐ "válení se" v posteli	☐ aktivita, která mě baví a naplňuje
☐ Jiná...	____			

6 Navštěvuješ pravidelně zájmový kroužek, základní uměleckou školu, sportovní klub (fotbal, basketbal, florbal, atletiku, tenis, atd.), skauting atd. ?

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

- ano ne

7 Kolik času týdně ti asi zabere navštěvování zájmového kroužku, základní umělecké školy, sportovního klubu (fotbal, basketbal, florbal, atletika, tenis, atd.), skauting atd. ?

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

- 1 až 2 hodiny 3 až 6 hodin více jak 6 hodin nenavštěvuji pravidelně zájmový kroužek, základní uměleckou školu, sportovní klub, skauting atd.

8 Jak nejčastěji trávíš svůj volný čas?

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď, která tě nejvíce vystihuje

☐ volný čas trávím nejčastěji pravidelným navštěvováním zájmového kroužku, základní umělecké školy, sportovního klubu, skautingu atd.	☐ volný čas trávím nejčastěji s rodinou (sport, hraní her, sledování televize, výlety, atd.)	☐ volný čas trávím nejčastěji s vrstevníky (pobyt venku, na hřišti, u někoho doma, atd.)	☐ volný čas trávím nejčastěji sám/ sama (čtení, poslech hudby, sledování televize, brouzdání na internetu, atd.)
☐ volný čas trávím jinak, jak?	____		

9 Máš zkušenost se záškoláctvím?

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

- ne, nikdy jsem nebyl/ nebyla „za školou“ ano, už jsem byl/ byla „za školou“ ano, „za školou“ chodím opakovaně

10 Máš zkušenost s kouřením cigaret?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ne, nikdy jsem to nezkusil/ nezkusila ano, už jsem to zkusil/ zkusila ano, kouřím pravidelně

11 Máš zkušenost s pitím alkoholu?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ne, nikdy jsem alkohol nepil/ nepila ano, už jsem alkohol ochutnal/ ochutnala ano, alkohol piji pravidelně

12 Máš zkušenost s lehkými drogami, konkrétně marihuanou?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ne, s marihuanou nemám žádnou zkušenost ano, marihuanu jsem už vyzkoušel/ vyzkoušela ano, marihuanu užívám pravidelně

13 Máš zkušenost s jinou drogou?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ne
 ano, jakou?

14 Kolik času denně trávíš na internetu, sociálních sítích či on-line hraním? (kromě přípravy do školy či distanční výuky)

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- méně než 1 hodinu 1 až 3 hodiny více jak 3 hodiny

15 Máš od rodičů nějaké omezení v užívání internetu?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď, která nejvíce odpovídá tvé situaci*

- ne, nikdy mě neomezují ano, omezení mívám (např. jako formu trestu) ano, omezení mám nastavené každý den